

ДЕЦЕМБАР, 2023.

СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА

У ОКВИРУ ПРОЈЕКТА “ИНКЛУЗИВНА СОЦИО-ЕКОНОМСКА
ИНИЦИЈАТИВА БРЧКО”

МЕРЏА ХАНДАЛИЋ ПЛАХОЊИЋ
МИРЕЛА ОМЕРОВИЋ
ЕРНА КУСТУРИЦА

Садржај

Скраћенице	4
1. Увод	5
2. Методологија и процјена	6
Интервјуи са кључним информаторима (ИсКИ)	6
Анкета	7
Разговор са фокус групама (РсФГ)	7
3. Ситуациона анализа	9
3.1. Положај и карактеристике Брчко дистрикта БиХ	9
3.2. Демографска кретања у Брчко дистрикту БиХ	10
3.3. Преглед стања и економских кретања Брчко дистрикта БиХ	13
Бруто домаћи производ	14
Порезни приходи	15
Вањскотрговинска размјена	16
Пословни субјекти	16
Пословна инфраструктура и подршка економском развоју	18
Тржиште рада	21
Политика запошљавања	25
Плате и приходи домаћинства	30
Пензиона политика	31
3.4. Преглед стања и кретања у социјалном сектору у Брчко дистрикту БиХ	32
Образовање	32
Здравствена заштита	34
Социјална заштита	35
Невладин сектор и социјално угрожене групе	38
4. Кључни налази ситуационе анализе	41
5. Процјена потреба за капацитетом ЈИП РГФБД	45
6. Препоруке	52
6.1. Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање	52
6.2. Онлине платформа за директну интеракцију са клијентима	65
7. Прилози	67

Списак табела

Табела 1. Домаћинства, становништво и сполна структура становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022..	10
Табела 2. Густина насељености у БД БиХ, ФБиХ и РС у периоду 2018-2022.	11
Табела 3. Просјечна старост присутног становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.	12
Табела 4. Старосна структура становништва у БД БиХ у 2018. и 2022. години.	12
Табела 5. Природно кретање становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.	12
Табела 6. Основни економски показатељи у БД БиХ у периоду 2018-2022.	13
Табела 7. Основни економски показатељи у БиХ у периоду 2018-2022.	14
Табела 8. Порезни приходи БД БиХ у периоду 2018-2022.	15
Табела 9. Вањскотрговинска размјена у БД БиХ у периоду 2018-2022.	16
Табела 10. Кретање броја правних субјеката у БД БиХ у периоду 2019-2022.	16
Табела 11. Кретање броја самосталних предузетника у БД БиХ у периоду 2019-2022.	17
Табела 12. Потицаји планирани у оквиру буџета Брчко дистрикта у периоду 2021-2023.	20
Табела 13. Запосленост у БД БиХ у периоду 2018-2022.	22
Табела 14. Запосленост по дјелатностима пословних субјеката у БД БиХ у периоду 2018-2022.	22
Табела 15. Број незапослених према сполу у БД БиХ 2018-2022.	23
Табела 16. Број незапослених према стручној спреми у БД БиХ 2018-2022.	24
Табела 17. Преглед стања на тржишту рада у БД БиХ у периоду 2018-2022.	24
Табела 18. Преглед тражитеља посла према старосној структури у БД БиХ у периоду 2018-2022.	25
Табела 19. Активне мјере финансиране из буџета Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ и Владе Брчко дистрикта БиХ у 2022.	26
Табела 20. Број корисника Програма “Припрема за тржиште рада” у БД БиХ у 2021-2022.	27
Табела 21. Просјечна мјесечна нето плата у БД БиХ, ФБиХ и РС у периоду 2018-2022.	30
Табела 22. Нето плате по дјелатностима пословних субјеката у БД БиХ у периоду 2018-2022.	31
Табела 23. Преглед броја пензионера и висине пензија по структури у БД БиХ, ФБиХ и РС у периоду 2018-2022.	32
Табела 24. Број дјеце у предшколским установама у БД БиХ у периоду 2018-2022.	32
Табела 25. Упоредни показатељи стања основног образовања у БД БиХ у школској 2019/2020 и школској 2022/2023.	33
Табела 26. Број високошколских установа и уписаних студената за период 2018-2022.	34
Табела 27. Основни показатељи здравствене заштите у БД БиХ у периоду 2019-2022.	35
Табела 28. Обрађени случајеви у центрима за социјални рад у периоду 2018-2022.	36
Табела 29. Интервенције у центрима за социјални рад у периоду 2018-2022.	36
Табела 30. Број корисника финансијске помоћи у БД БиХ у периоду 2017-2021.	36
Табела 31. Број корисника социјалне заштите у БД БиХ у периоду 2017-2021.	37
Табела 32. Број одраслих особа које припадају рањивим категоријама у БД БиХ у периоду 2017-2021.	37

Списак слика

Слика 1. Сполна структура становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.	11
Слика 2. Унутрашње миграције становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.	13
Слика 3. БДП у БД БиХ у периоду 2018-2022.	15
Слика 4. Број правних субјеката и самосталних предузетника у БД БиХ у периоду 2019-2022.	17
Слика 5. Преглед броја запослених и незапослених у БД БиХ у периоду 2018-2022.	22
Слика 6. Просјечна мјесечна нето и бруто плата у БД БиХ у периоду 2018-2022.	30
Слика 7. Процјена знања особља ЈИП РГФБД о потенцијалним услугама пословне подршке	49
Слика 8. Предложени пословни модел Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање	64

Скраћенице

БД БиХ	Брчко дистрикт Босне и Херцеговине
БДП	Бруто домаћи производ
БДП/пц	Бруто домаћи производ по глави становника
БиХ	БиХ
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
ФПИО/ФМИО	Федерални завод за пензијско и инвалидско осигурање
Иски	Интервјуи са кључним информаторима
ЈИП РГФБД	Јединица за имплементацију пројеката Развојно-гарантног фонда Брчко дистрикта
НВО	Невладина организација
ОЦД	Организација цивилног друштва
Оси	Особе са инвалидитетом
ПИО РС	Фонд за пензијско и инвалидско осигурање РС
РГФБД	Развојно-гарантни фонд Брчко дистрикта
РС	РС
РсФГ	Разговор са фокус групама
СЕА	Социо-економска анализа

1. Увод

Консултантски тим је осмислио и провео СЕА у оквиру пројекта “Инклузивна социо-економска иницијатива Брчко”, са главним циљем да пружи детаљне и свеобухватне податке о свим главним пројектним темама, као и о контексту provedбе пројекта, који су неопходни за усмјеравање provedбе свих пројектних активности. Пројекат “Инклузивна социо-економска иницијатива Брчко” ће допринијети социо-економској интеграцији угрожених и рањивих категорија грађана/ки БД. То се огледа и у Циљу пројекта који је усмјерен на повећање социјалне укључености и стварање одрживих могућности запошљавања за грађане/ке у БД с посебним фокусом на угрожене и рањиве групе, кроз подизање капацитета за запошљавање, подршку предузетничким активностима и омогућавање повољног окружења за инклузивнији економски развој.

Очекују се следећи резултати/исходи пројекта:

Исход 1: Угрожено и рањиво становништво БД повећало је своје капацитете за запошљавање и познавање права грађана/ки кроз обуке и подизање свијести у оквиру пројекта.

Исход 2: Повећани капацитети, вјештине и могућности запошљавања за незапослене грађане/ке БД и отварање нових радних мјеста за угрожене и рањиве групе, путем финансијске и техничке подршке пројекта.

Исход 3: Побољшано окружење за ефикаснију економску укљученост рањивих и угрожених група, стварањем јавно-приватних партнерстава за рјешавање препрека на тржишту рада и промоцију одрживих модела запошљавања.

Извјештај о СЕА укључује Процјену потреба за капацитетом РГФБД – главног партнера на пројекту – која утврђује потенцијалне недостатке капацитета који се требају ријешити пројектом како би се РГФБД-у омогућило да ефикасно савлада социо-економске изазове у БД у будућности. Анализа пружа све потребне податке за планирање и provedбу програма изградње капацитета РГФБД-а који ће се провести у оквиру пројекта.

Сходно томе, методологија за процјену СЕА у оквиру пројекта “Инклузивна социо-економска иницијатива Брчко” укључивала је директно и индиректно прикупљање квалитативних и квантитативних података, анализу и поређење те израду препорука. СЕА приказује тренутно стање у неколико области важних за provedбу пројекта “Инклузивна социо-економска иницијатива Брчко”.

Консултантски тим је своје истраживање базирао на добробити крајњих корисника – незапослених грађана/ки БД-а, а анализа се водила принципима ОЕЦД-а: добро управљање,

околиш и људска права и родна равноправност¹. Консултантски тим разговарао је и са именованим чешким стручњацима/кињама у покушају интеграције различитих успјешних чешких методологија и најбољих пракси у препоруке и планове. Посебна пажња током процеса СЕА посвећена је уважавању препорука које је дао РГФДБ, посебно у вези са активностима које укључују ЈИП РГФДБ.

2. Методологија и процјена

Методологија и процјена СЕА укључује неколико корака груписаних у четири главне активности:

1. Припрема детаљне методологије и плана provedбе СЕА;
2. Проведба СЕА;
3. Припрема и подношење Извјештаја о СЕА организацији CARE са налазима и препорукама;
4. Представљање коначне верзије Извјештаја о СЕА.

Процјена методологије обезбиједила је систематско и ефикасно прикупљање података из следећих извора:

- Секундарни преглед истраживања пружио је информације из релевантне документације БД/РГФДБ, укључујући релевантне статистичке извјештаје, законе и прописе, стратегије (интегралне и секторске), приједлоге пројеката, студије, политике, информације и извјештаје које су израдиле институције БД/РГФДБ или друге владе БиХ на различитим нивоима (са фокусом на ОсИ) те друге документације утврђене током процјене из других релевантних извора.
- Примарна процјена је проведена кроз различите приступе који су укључивали интервјуе са кључним информаторима, анкетирање локалног становништва, незапослених особа, релевантних стручњака/иња јавне управе и два разговора у фокус групама са актером утврђеним у сарадњи са РГФДБ и CARE Интернационал.

Интервјуи са кључним информаторима (ИсКИ)

Тим је осмислио водич за интервју са упитницима, као и листу кључних информатора (представника/ца кључних актера/ки), који су договорени и утврђени у сарадњи са организацијом CARE и ЈИП РГФДБ. Чланови/ице тима су модерирани интервјуе, прикупљали мишљења и израђивали налазе, закључке и препоруке у вези са захтјевима главних дијелова СЕА. Упитници су наведени у прилогу овог документа. Одржано је укупно пет интервјуа са следећим учесницима по датумима:

---

¹ Ови принципи су наведени у Пројектном документу, табела 1. Више о овим принципима можете пронаћи у ОЕЦД приручнику: ОЕЦД, (2013.), Integrating Human Rights into Development, Donor Approaches, Experiences and Challenges, 2nd Edition. https://read.oecd-ilibrary.org/development/integrating-human-rights-into-development-2nd-edition_9789264202108-en#page5 и [Methodology for the Evaluation of Cross-Cutting Principles of the Czech Republic's External Development Cooperation \(EDC\). https://mzv.gov.cz/public/70/1e/40/3955003_2365096_Methodology_Manual_ENG_v02 .pdf](https://mzv.gov.cz/public/70/1e/40/3955003_2365096_Methodology_Manual_ENG_v02.pdf)

- 20. новембар 2023., Завод за запошљавање Брчко дистрикта;
- 20. новембар 2023., Одјељење за привредни развој Владе БД БиХ
- 20. новембар 2023., Центар за социјални рад Брчко дистрикта;
- 7. децембар 2023., Предузеће Херцег БД д.о.о. Брчко дистрикт²
- 7. децембар 2023., Развојно-гарантни фонд Брчко дистрикта.

ЈИП РГФБД је неколико пута консултована током истраживања и подржала је провођење онлине анкете.

Анкета

Тим је осмислио анкетни упитник намијењен локалном становништву, који је финализиран и објављен у апликацији Гоогле формс. Тим се удружио са ЈИП РГФБД како би заједнички позвали одређено становништво да попуни анкету³. Становништво које је учествовало у анкети подијељено је у двије групе: директна циљна група пројекта и остатак становништва које жели да учествује. Анкетирање је проведено слањем линка за анкетни образац учесницима/ама циљне групе, а за другу групу учесника/ца, образац је објављен на Фацебоок страници РГФБД-а. Налази анкете представљени су у овом документу као дио ситуационе анализе. Анкетни упитник се налази у прилогу овог документа, а може се погледати и путем сљедећег линка: <https://shorturl.at/tuX29>

Разговор са фокус групама (РсФГ)

Тим је утврдио листу тема о којима треба разговарати (на основу резултата интервјуа и анкете) те осмислио водич за вођење разговора. Модератори разговора са фокус групама били су чланови/ице консултантског тима. Резултати разговора са фокус групама такођер су послужили за потврду резултата прикупљених кроз интервјуе и анкету. Листа и водич за разговоре са фокус групама су наведени у прилогу овог документа. Одржане су укупно два разговора са фокус групама са сљедећим учесницима по датумима:

- 29. новембар 2023., организације цивилног друштва (присуствовали су представници/е 10 организација);
- 27. новембар 2023., Удружење послодаваца Брчко дистрикта (које заступа председник Удружења)⁴;

У складу са горе наведеним, консултантски тим је прегледао и анализирао доступне извјештаје, студије и анкете на ову тему⁵ те извршио теренско истраживање користећи квалитативне и

² Осим Удружења послодаваца БД БиХ које је представљало "глас" послодаваца БД БиХ, ово предузеће је такођер одабрано за интервју како би се добио додатни увид у ставове послодаваца о овој теми.

³ О обиму и величини узорка разговарано је са представницима организације CARE и РГФБД-а.

⁴ Удружење има 45 чланова/ица

квантитативне методе прикупљања података које су биле неопходне за добијање релевантних и потребних информација, односно путем интервјуа са кључним информаторима, разговора са фокус групама, итд.

Консултантски тим је извршио процјену потреба капацитета ЈИП РГФБД за формирање и управљање Социо-економским и предузетничким центром за (само)запошљавање у Брчко дистрикту, као и за пружање услуга социо-економске помоћи најугроженијим клијентима, који је представљен у овом документу. Тим је осмислио анкетни упитник за анализу капацитета запосленика/ца РГФБД-а који је доступан на сљедећем линку: <https://shorturl.at/abzGR>

Поред наведеног, тим је анализирао капацитете организација цивилног друштва БД које представљају или пружају услуге маргинализованим групама становништва како би се утврдили недостаци у њиховим капацитетима.

СЕА пружа основне податке о показатељима логичког оквира пројекта, а у складу с њима, тим је осмислио план, смјернице и препоруке о процесима праћења и евалуације који ће се провести у оквиру пројекта како би се максимално повећало учење и побољшала израда пројекта и логика интервенције.

Нацрти са главним налазима СЕА и препорукама које је припремио консултантски тим представљени су гостима на уводном пројектном догађају 15. децембра са члановима/ицама ЈИП РГФБД и организације CARE.

---

⁵ Брчко дистрикт Босне и Херцеговине (2021), Стратегија развоја Брчко дистрикта БиХ 2021–2027. https://скупстинабд.ба/2-регистар/ба/Одлуке/2021/2290.%20Стратегија%20развоја%20БД%20БиХ_бос.пдф; ИБХИ (2020), Стратегија социјалног укључивања Брчко дистрикта БиХ 2021-2027. <https://www.унескоф.орг/бих/медиа/6486/филе/Стратегија%20социјалног%20укључу%Ц4%8Дивања%20Бр%Ц4%8Дко%20дистрикта%20БиХ%202021-2027.пдф>; Брчко дистрикт БиХ (2021), Стратегија за младе Брчко дистрикта БиХ за период 2022–2026 и Институт за младе КУЛТ (2020), Анализа резултата истраживања потреба и проблема младих Брчко дистрикта. <https://всмбд.орг/документи/>; Завод за запошљавање БД БиХ (2023), Стратегија запошљавања за Брчко дистрикт Босне и Херцеговине за раздобље 2024.-2027. <http://влада.бдцентрал.нет/онтент/ДоунлоадАттацхмент/?ид=25979355-6989-4ец0-бад3-11513043е5дц&лангТаг=бс>.

3. Ситуациона анализа

3.1. Положај и карактеристике Брчко дистрикта БиХ

БД БиХ је засебна административно-управна јединица у БиХ која не припада ни ентитету Федерацији БиХ (ФБиХ) ни ентитету РС (РС), већ држави БиХ, тј. у административно-правном смислу то је кондоминиј оба ентитета под директним суверенитетом државе. БД БиХ је настао одлуком Међународног арбитражног суда, а основан је 8. марта 2000. године и обухвата цијело подручје бивше опћине Брчко.

Амандманом И Устава БиХ утврђено је да је Брчко дистрикт БиХ јединица локалне самоуправе (ЈЛС) која има своје институције, законе, прописе, надлежности и статут. Брчко дистрикт БиХ је надлежан за уређење свих питања која нису у искључивој уставној надлежности БиХ.

Због специфичног административног статуса БД БиХ у односу на остале јединице локалне самоуправе у БиХ, али и у цијелој регији Западног Балкана, није вршена компаративна анализа са другим градовима и опћинама у окружењу, јер би се налази и поређења заснивали на битно другачијим претпоставкама (значајно већи дјелокруг надлежности БД БиХ у односу на друге јединице локалне самоуправе), али је у контексту одређених показатеља направљено поређење са кретањима у Федерацији БиХ и РС.

Брчко дистрикт БиХ је у сјевероисточном дијелу БиХ, на десној обали ријеке Саве. Налази се на тремеђи БиХ, Србије и Хрватске и важна је раскрсница државних и међународних путева од истока према западу и од сјевера према југу. Заузима површину од 493,3 км², што представља мање од 1% укупне површине БиХ (51.129 км²), а површина средишње градске зоне износи 183 км².

Овако позициониран, БД БиХ има повољан туристичко-географски положај повезујући БиХ са западном и југоисточном Европом и подунавским земљама. Подручје Брчко дистрикта БиХ је географски повезано са еурорегијама “Дунав-Драва-Сава”, које тренутно чине Барања (Мађарска), Осјечко-барањска жупанија, Вуковарско-сријемска жупанија (Хрватска) и Тузлански кантон (БиХ) и “Дрина-Сава-Мајевица”, као регија више опћина и градова у Србији, БиХ и Хрватској. Брчко дистрикт има највећу луку у БиХ. Ријека Сава је пловна на подручју Брчко дистрикта у дужини од 44 км.

БД БиХ је готово једнако удаљен од три велика индустријска, економска, политичка и потрошачка средишта: Београда (200 км), Загреба (270 км) и Сарајева (210 км) са којима је повезан цестовним, жељезничким и ријечним путевима.

Према унутрашњим административним границама у БиХ, БД БиХ граничи с неколико опћина РС те са два од десет кантона ФБиХ – Тузланским кантоном на југозападу и Посавским кантоном на сјеверозападу, са којима је повезан аутопутевима и регионалним цестама.

Као важно чвориште кључних путева у правцу исток-запад и сјевер-југ, БД БиХ је ријетко мултимодално прометно чвориште (путеви, пловна ријека Сава, жељезница) у БиХ, јер има приступ Хрватској и средњој Европи, али такођер излаз на ријеку Саву те даље Дунавом до западне и источне Европе. Дакле, просторни положај БД БиХ одређује повезаност његовог ширег залеђа и гравитационог подручја са осталим регијама средње и источне Европе, а град Брчко је удаљен само 30 км од међународног пута Паневропског коридора 10 (аутопут Београд – Загреб). Овај аутопут (Е70) се протеже од Салзбурга (Аустрија) до Солуна (Грчка) и има високу фреквенцију промета током цијеле године којим се превезе значајан број путника, што омогућава добру повезаност БД БиХ са емитивним туристичким тржиштима.

3.2. Демографска кретања у Брчко дистрикту БиХ

Према посљедњим званичним подацима Агенције за статистику БиХ, у БД БиХ је 2022. године живјело укупно 81.414 становника у 26.178 домаћинстава. Број становника у БД БиХ мањи је за 496 или 0,61% у односу на 2021. годину, а у периоду 2018-2022. број становника се у просјеку смањивао за 0,55% годишње. Просјечна величина домаћинства у БД БиХ је 3,11 чланова по домаћинству.

БД БиХ биљежи мањи пад броја становника у 2022. години у односу на претходну годину у односу на РС, гдје је стопа пада износила 0,72%, док истовремено има већи пад броја становника од ФБиХ, гдје је стопа раста износила 0,54%. Удио БД БиХ у укупном становништву БиХ није се промијенио у 2022. години у односу на претходну годину када је износио 2,42%. У свим дијеловима БиХ, укључујући и БД БиХ, питања природног прираштаја и миграцијских токова становништва представљају велики изазов за будући развој.

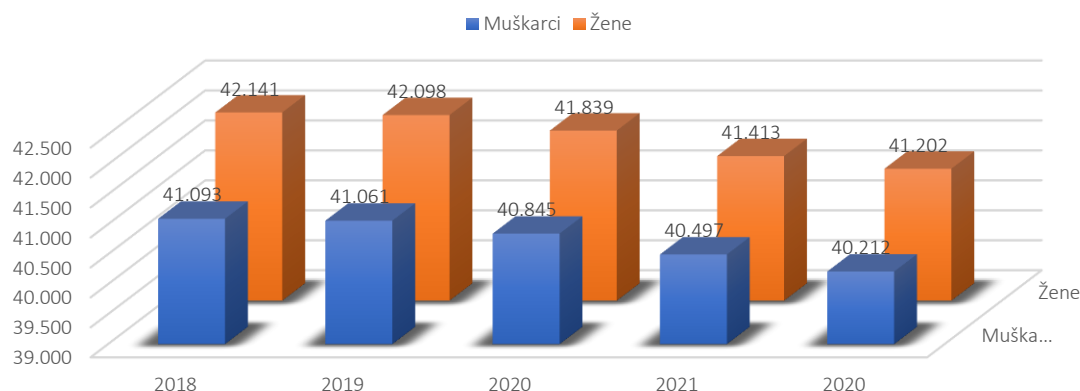
Табела 1. Домаћинства, становништво и сполна структура становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Година	Домаћинства	Становништво БД БиХ	Мушкарци		Жене	
			Број	%	Број	%
2018.	26.763	83.234	41.093	49,37%	42.141	50,63%
2019.	26.739	83.159	41.061	49,38%	42.098	50,62%
2020.	26.586	82.684	40.845	49,40%	41.839	50,60%
2021.	26.338	81.910	40.497	49,44%	41.413	50,56%
2022.	26.178	81.414	40.212	49,39%	41.202	50,61%

Извор: Агенција за статистику БиХ

Када је у питању сполна структура становништва у БД БиХ, број жена је нешто већи од броја мушкараца, што потврђује тренд из претходних година. Број становника БД БиХ биљежи тренд смањења у периоду 2018-2022, што се може повезати са негативним природним прираштајем, као и са трендом одласка становништва у западноевропске земље ради запослења.

Слика 1. Сполна структура становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Извор: Агенција за статистику БиХ

Густина насељености у 2022. години на подручју БД БиХ износила је 165 особа/км², што упркос забиљеженом паду сврстава БД БиХ у категорију гушће насељених подручја – просјечна густина насељености у ФБиХ смањена је на 83 особе/км² у 2022. години, док је просјечна густина насељености у РС смањена на 45 особа/км² у 2022. години.

Табела 2. Густина насељености у БД БиХ, ФБиХ и РС у периоду 2018-2022.

Година	Брчко дистрикт БиХ		ФБиХ		РС	
	Становништв о	Густина насељености	Становништв о	Густина насељености	Становништв о	Густина насељености
2018.	83.234	169	2.196.233	84	1.147.902	47
2019.	83.159	169	2.190.098	84	1.142.495	46
2020.	82.684	168	2.184.680	84	1.136.247	46
2021.	81.910	166	2.168.602	83	1.128.309	46
2022.	81.414	165	2.156.846	83	1.120.236	45

Извор: Агенција за статистику БиХ

Просјечна старост становништва у БД БиХ у 2022. години износила је 40,30 година (мушкарци 38,98 година и жене 41,59 година). Промјене у старосној структури становништва у 2022. години у односу на 2018. годину огледају се у повећању удјела старог (65+ година) становништва у укупном броју становника БД БиХ, док се уддио дјеце и становништва старости 15-64 смањило.

Табела 3. Просјечна старост присутног становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Година	Становништво	Мушкарци	Жене
2018.	39,81	38,49	41,10
2019.	40,21	38,91	41,47
2020.	40,33	39,02	41,61
2021.	40,23	38,94	41,50
2022.	40,30	38,98	41,59

Извор: Агенција за статистику БиХ

Промијене у старосној структури становништва у 2022. години у односу на 2018. годину огледају се у повећању удјела старог (65+) становништва у укупном броју становника БД БиХ. Број становништва старије животне доби повећан је за 2,25%, док се број становника у старосној групи од 15 до 64 године смањило за 2,40% становништва. Број младих се није значајно мијењао (порастао је за 0,13% становништва 2022. године). Ово јасно показује да је становништво БД БиХ 2022. године ушло у фазу интензивног старења. То је посебно видљиво у све већем удјелу старијих особа, док удио дјеце и радно способних становника постепено опада.

Табела 4. Старосна структура становништва у БД БиХ у 2018. и 2022. години.

Година	2018.		2022.	
	Број становника	Удио	Број становника	Удио
0-14	13.081	15,66%	12.858	15,79%
15-64	58.299	69,81%	54.883	67,41%
65+	12.136	14,53%	13.673	16,79%
Укупно	83.516	100,00%	81.414	100,00%

Извор: Агенција за статистику БиХ

Подаци о природном прираштају становништва показују негативан природни прираштај са промијенама у броју рођених у протеклом периоду. Према подацима о природном кретању становништва, БД БиХ је у посљедњих пет година по основу негативног природног прираштаја изгубила 1.910 становника, што представља 2,29% становништва из 2018. године. Витални индекс, омјер броја рођених и умрлих у БД БиХ у 2022. години износио је 0,69 и мањи је у односу на 2018. годину када је износио 0,83.

Табела 5. Природно кретање становништва у БД БиХ у периоду 2018-2022.

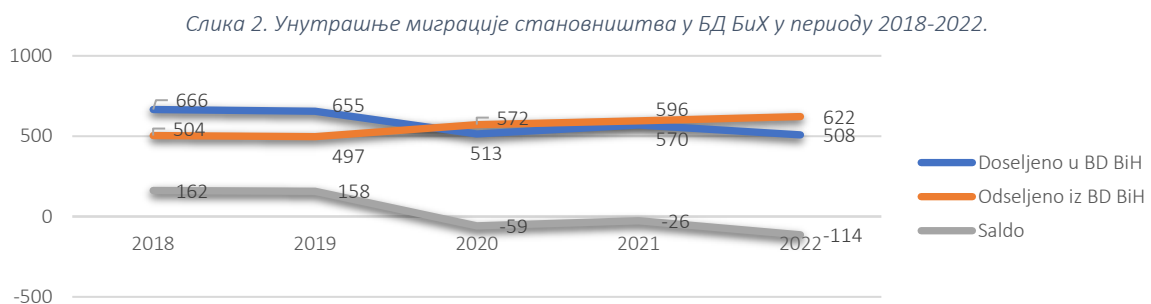
Година	Становништво (процјена средином године)	Живорођени	Умрли	Умрла дојенчад	Склопљени бракови	Разведени бракови	Природни прираштај	Стопа природног прираштаја	Витални индекс
2018.	83.234	861	1.032	0	632	298	-171	-2,05	0,83
2019.	83.159	899	1.132	0	599	182	-233	-2,80	0,79
2020.	82.684	784	1.200	0	402	240	-416	-5,03	0,65
2021.	81.910	846	1.594	0	621	264	-748	-9,13	0,53
2022.	81.414	860	1.242	0	673	185	-382	-4,69	0,69

Извор: Агенција за статистику БиХ

Подаци о вањској миграцији становништва доступни су из Пописа становништва из 2013. године, према којем 1.337 особа са пребивалиштем у БД БиХ живи у иностранству. Највећи број живи у Њемачкој (20%), затим у Аустрији (15%), Аустралији (14%) и САД (12%). Поређења ради, према истим подацима, од укупног броја особа с пребивалиштем у БиХ које живе у иностранству (63.014 особа), највећи број живи у Њемачкој 16%, Хрватској 15%, Шведској 12% и Аустрији 9%.

Најчешћи разлог боравка у иностранству је посао 31%, затим принудни разлози 27%⁶ и породични разлози 16%. Образовање као разлог је навело 7% људи.

Миграције становништва су несумњиво упечатљива појава у глобалном контексту, са врло јасним утицајем на подручје БиХ, као и на подручје БД БиХ. Подаци о унутрашњим миграцијама показују негативан миграцијски салдо БД БиХ од 2020. године, који је био изразито позитиван у 2018. и 2019. години.

Извор: Агенција за статистику БиХ

На основу података о броју досељених и одсељених из БД БиХ, уочено је да је негативан миграцијски салдо узрокован повећањем броја одсељених из БД БиХ, с обзиром на то да се број досељених у БД БиХ смањило током протеклих година. Овај податак показује да БД БиХ није изузетак у погледу повећаног исељавања младих, посебно оних са одговарајућим квалификацијама за рад у иностранству.

3.3. Преглед стања и економских кретања Брчко дистрикта БиХ

Табела 6. даје преглед основних економских показатеља БД БиХ.

Табела 6. Основни економски показатељи у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Показатељ	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
БДП у 000 КМ	813.159	901.988	900.606	979.055	1.127.899
БДП по глави становника у КМ	9.770	10.847	10.892	11.953	13.854
Улагања у 000 КМ	52.295	60.650	65.794	61.794	54.997
Становништво	83.234	83.159	82.684	81.910	81.414
Индустријска производња – индекс	95,20	107,10	94,10	107,30	119,80

⁶ Извор података за ово је Попис становништва из 2013. године, а појам “принудни разлози” није објашњен у објављеној публикацији.

Индекс потрошачких цијена	99,30	101,60	99,30	102,60	112,08
Запосленост – просјечна	17.485	17.807	17.844	17.795	17.699
Незапосленост	10.295	7.763	6.894	6.689	5.332
Стопа запослености у %	31,5%	22,9%	32,4%	33,4%	33,8%
Стопа активности у %	39,3%	30,1%	41,2%	44,0%	44,8%
Стопа незапослености у %	19,8%	24,1%	21,2%	24,1%	24,6%
Нето плата – просјечна у КМ	872,35	914,87	948,04	961,23	1.051,16
Бруто плата – просјечна у КМ	1.363,43	1.431,97	1.476,80	1.489,44	1.600,28
Пензија – просјечна у КМ	342,07	358,31	367,49	374,64	411,74
Број пензионера	11.651,00	11.849,00	12.047,00	12.150,00	12.331,00
Извоз	243.675,00	267.747,00	257.641,00	274.052,00	440.069,00
Увоз	510.519,00	540.051,00	510.375,00	506.343,00	812.916,00
Покривеност увоза извозом	47,73%	49,58%	50,48%	54,12%	54,13%

Извор: Агенција за статистику БиХ

Табела 7. Основни економски показатељи у БиХ у периоду 2018-2022.

Показатељ	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
БДП у 000 КМ	34.921	36.525	35.447	39.921	44.590
БДП по глави становника у КМ	9.989	10.463	10.201	11.561	12.913
Улагања у 000 КМ	4.761.807	4.902.181	4.970.607	5.043.677	н/а
Становништво у 000	3.496	3.491	3.475	3.453	3.453
Индустријска производња – индекс	109,4	103,6	97,0	106,4	107,5
Индекс потрошачких цијена	1,4%	0,6%	-1,0%	2,0%	14,0%
Запосленост – просјечна у 000	805	822	813	824	840
Незапосленост у 000	452	411	415	394	394
Стопа запослености у %	39,6%	35,5%	40,1%	39,6%	40,2%
Стопа активности у %	42,1%	42,1%	47,7%	48,0%	47,6%
Стопа незапослености у %	18,4%	15,7%	15,9%	17,4%	15,4%
Нето плата – просјечна у КМ	879	921	956	998	1.122
Бруто плата – просјечна у КМ	1.363	1.421	1.476	1.542	1.723
Број пензионера у 000	671	682	687	701	703
Извоз у милионима КМ	14.250	14.328	11.870	16.485	21.451
Увоз у милионима КМ	19.159	19.494	16.645	21.084	27.921
Покривеност увоза извозом	74,38%	73,50%	71,31%	78,19%	76,83%

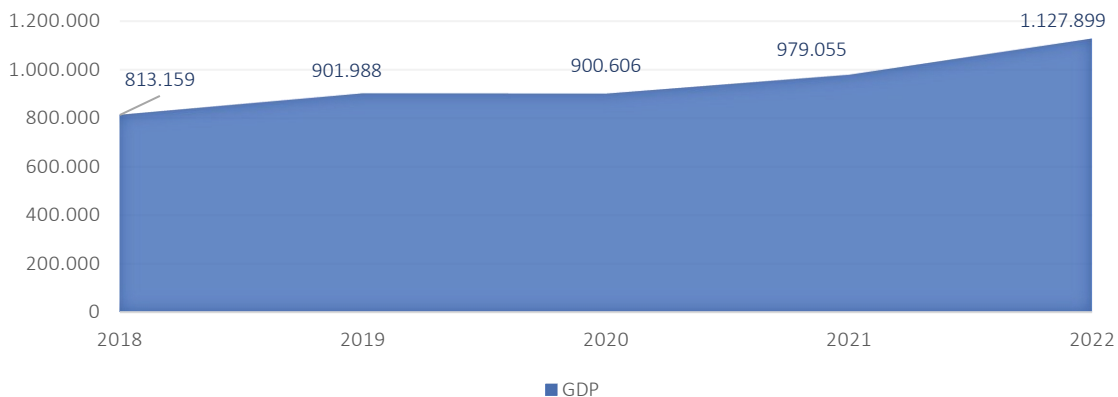
Извор: Агенција за статистику БиХ

Бруто домаћи производ

Агенција за статистику БиХ објавила је податке о БДП-у БД БиХ према којима је БДП у 2022. години достигао износ од 1.127.899 милиона КМ, што представља повећање од 15,2% у односу на претходну годину. Ови подаци се могу повезати са економским растом забиљеженим у периоду од 2018. до 2022. године и потврђују позитивна економска кретања БД БиХ, што отвара нове могућности и доприноси стварању повољне климе за даље економске иницијативе. У складу са овим кретањима су и показатељи на нивоу БиХ, с обзиром да је забиљежен раст БДП-а од 11,7% у 2022. години.

Слика 3. БДП у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Извор: Агенција за статистику БиХ

БДП/пц БД БиХ је у сталном порасту, те је у прошлој години достигао износ од 13.854 КМ, што представља раст од 15,9% у односу на претходну годину. У периоду од 2018. до 2022. године просјечна годишња стопа раста БДП/пц износила је 10,4%. Као показатељ просјечног економског стандарда појединца, БДП/пц у БиХ је такођер забиљежио раст од 11,7% у 2022. години. Иако је у периоду од 2018. до 2021. БДП/пц БиХ био већи него на нивоу БД БиХ, у 2022. години забиљежен је 7,3% већи БДП/пц у БД БиХ од БДП/пц БиХ. Наведено може указивати на повећање животног стандарда и побољшање економског благостања појединаца, али с обзиром да је у 2022. години дошло до раста потрошачких цијена, потребно је анализирати и раст номиналног БДП-а.

Порезни приходи

Према посљедњим подацима, порезни приходи у БД биљеже значајне промјене у протеклих неколико година. У 2022. години укупан приход од порезних прихода у БД износио је 256.957.919 КМ. Овај износ представља повећање у односу на 2021. годину када су порезни приходи износили 224.159.390 КМ те у односу на 2018. годину када су износили 193.512.240 КМ. Значајне промјене биљеже и порезни приходи по глави становника те је у периоду од 2018. до 2022. године овај показатељ порастао за 36%. Будући да је у 2022. години забиљежена повећана потрошња потрошача, што се такођер може повезати и са растом потрошачких цијена, биљежи се и раст порезних прихода због повећања порезне основице. Такођер, у 2022. години забиљежен је раст просјечних плата те су сходно томе расли порези и доприноси у складу са растом порезне основице, што је резултирало повећањем фискалних прихода.

Табела 8. Порезни приходи БД БиХ у периоду 2018-2022.

Управна јединица	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Укупни приходи	204.503.362	234.214.869	204.401.589	236.800.634	269.724.755
Порезни приходи	193.512.240	222.266.977	191.825.451	224.159.390	256.957.919
Непорезни приходи	10.989.955	11.942.892	12.551.068	12.212.032	12.683.650
Грантови са других нивоа власти	1.167	5.000	5.000	429.212	83.186
Укупни приходи по глави становника	2.457	2.816	2.472	2.891	3.313

Порезни приходи по глави становника	2.325	2.673	2.320	2.737	3.156
-------------------------------------	-------	-------	-------	-------	-------

Извор: Агенција за статистику БиХ

Вањскотрговинска размјена

Током 2022. године у БД БиХ је остварен извоз у укупном износу од 440.069 КМ, што представља значајно повећање у односу на претходну годину. Међутим, треба напоменути да је и увоз био значајно већи у односу на 2021. годину. Такођер је важно напоменути да је вањскотрговински биланс забиљежен као негативан, док је покривеност увоза извозом у 2022. години износила 54,13%, што представља благи пораст у односу на претходну годину.

Покривеност увоза извозом у БД БиХ је доста ниска у односу на овај показатељ на нивоу БиХ и може се повезати са ограниченим асортиманом производа који се производе на подручју БД БиХ, као и одређеном овисношћу о сировинама. Наведено такођер указује да је потребно повећати продуктивност и потицати иновативност у предузећима на подручју БД БиХ.

Табела 9. Вањскотрговинска размјена у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Елемент	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Увоз	510.519	540.051	510.375	506.343	812.916
Извоз	243.675	267.747	257.641	274.052	440.069
Трговински биланс	-266.844	-272.304	-252.734	-232.291	-372.847
Покривеност увоза извозом	47,73%	49,58%	50,48%	54,12%	54,13%

Извор: Агенција за статистику БиХ

Пословни субјекти

Пословни субјекти су правна или физичка лица која обављају дјелатност у складу са прописима, као и државна, управна и локална тијела.

Табела 10. Кретање броја правних субјеката у БД БиХ у периоду 2019-2022.

Година	Активни правни субјекти	Број правних субјеката на 1.000 становника у БД БиХ	Број правних субјеката на 1.000 становника у БиХ	Укупни приходи правних субјеката	Укупна добит правних субјеката
2022.	2.053	25	11	3.751.049.621	327.900.552
2021.	1.988	24	11	2.853.982.829	249.185.322
2020.	1.907	23	10	2.445.639.415	209.243.855
2019.	1.887	23	10	2.643.058.114	209.340.381

Извор: Дирекција за финансије Брчко дистрикта БиХ

Укупан број активних пословних субјеката у БД БиХ на крају 2022. године износио је 4.842, од чега су 2.053 активни правни субјекти и 2.789 самостални предузетници. Овај број је знатно већи у односу на 2021. годину, када је било 4.649 пословних субјеката, као и у односу на 2020. годину када је број регистрованих пословних субјеката био 4.369. У свим посматраним годинама забиљежен је пораст броја правних субјеката, што је уз повећање извоза, те раст цијена на тржишту у 2021. и 2022. години, допринијело повећању укупних прихода правних субјеката.

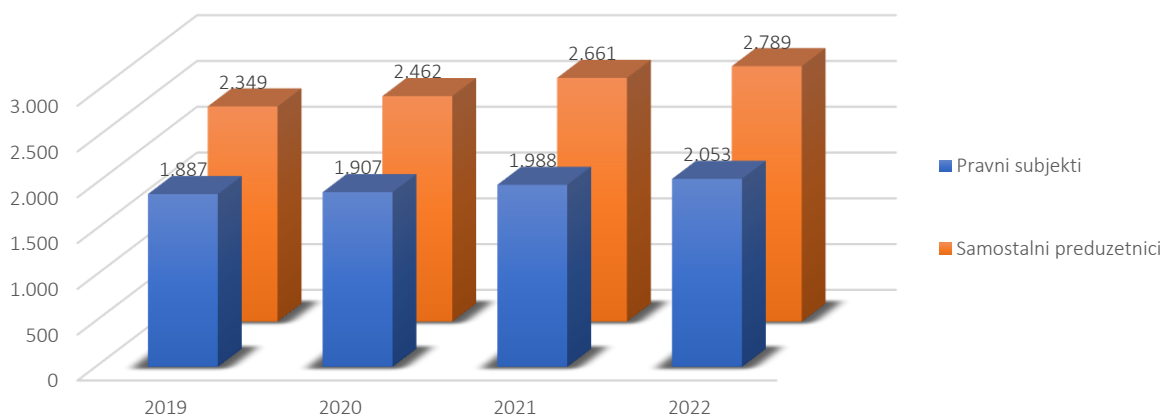
Табела 11. Кретање броја самосталних предузетника у БД БиХ у периоду 2019-2022.

Година	Активни самостални предузетници	Број самосталних предузетника на 1.000 становника у БД БиХ	Број самосталних предузетника на 1.000 становника у БиХ	Укупан приход самосталних предузетника	Укупна добит самосталних предузетника
2022.	2.789	34	14	152.084.467	27.365.477
2021.	2.661	32	14	125.230.905	20.508.481
2020.	2.462	30	13	109.858.865	16.534.873
2019.	2.349	28	13	114.350.710	17.480.515

Извор: Дирекција за финансије Брчко дистрикта БиХ

Број правних субјеката и самосталних предузетника на 1.000 становника, као и укупан приход и укупна добит пословних субјеката биљеже раст у периоду 2018-2022. Број правних субјеката и самосталних предузетника на 1.000 становника у БД БиХ примјетно је већи него на нивоу БиХ, што се великим дијелом може повезати са различитом законском регулативом у контексту покретања пословних подухвата, али и потицајима који се разликују у зависности од нивоа власти.

Слика 4. Број правних субјеката и самосталних предузетника у БД БиХ у периоду 2019-2022.

Извор: Дирекција за финансије Брчко дистрикта БиХ

Највећи број правних субјеката послује у дјелатностима: трговина на велико и на мало; поправак моторних возила и мотоцикала, прерађивачка индустрија и друге услужне дјелатности, док највећи број предузетника послује у дјелатности трговине на велико и на мало; поправак моторних возила и мотоцикала, дјелатности пружања смјештаја те припреме и услуживања хране (хотелијерство и угоститељство) и прерађивачке индустрије. Једна од доминантних производних грана у БД БиХ је прерађивачка индустрија, у оквиру које највећи потенцијал имају прехранбена индустрија и производња хране, прерађивачка индустрија лаких метала и дрвопрерађивачка индустрија.

Пословна инфраструктура и подршка економском развоју

Према Просторном плану БД БиХ утврђено је 14 индустријских зона које пружају добре могућности за економски развој, како за домаће тако и за стране инвеститоре. Како је наведено у “Стратегији развоја Брчко дистрикта 2021-2027”, пословни парк “База МцГоверн” је тренутно најперспективнија зона са великим развојним потенцијалом.

Зона је изабрана као једна од 10 најперспективнијих у БиХ (ЕУСЕСБИ), те има израђену студију изводљивости, анализу трошкова и користи, идејно рјешење и маркетиншки план. Пословни парк “База МцГоверн” налази се у близини улаза у град Брчко, три километра од центра града. У близини се такођер налази новоизграђена обилазница Орашје – Тузла, што повећава проток саобраћаја. Површина зоне је 170 ха и прометно је везана за регионалну цесту Брчко – Церик и тангира обилазницу.

Поред зоне “База МцГоверн”, у Брчко дистрикту има још 13 индустријских зона, од којих је 5 дјелимично изграђено, а 8 је на неизграђеним локалитетима.

Значајан потенцијал за економски развој представља “Лука Брчко”, која је на основу Одлуке Вијећа министара БиХ једина међународна ријечна лука у БиХ и повезана је с лукама црноморског слива (Дунав). Преко “Луке Брчко” на ријеци Сави могуће је трговати са дунавским лукама средње Европе, као и са лукама на Црном мору. Са европском жељезничком мрежом повезана је цестом Тузла – Винковци (дозвољено осовинско оптерећење 18 т). У непосредној близини луке је магистрални пут М14.1. Добра повезаност са копненим путевима отвара могућност за успоставу транзитних робних токова, као и токова чије је одредиште у ужем гравитацијском подручју Луке Брчко.

Како би се у пракси успоставио дијалог између јавног и приватног сектора у привреди, 2018. године основано је Привредно вијеће Брчко дистрикта БиХ које се састоји од 21 члана по принципу четвороструке спирале. Чланови вијећа, поред представника власти, су и цивилно друштво, пословна заједница, синдикати, образовне установе и други сегменти друштва који требају пратити стање у привреди, предлагати мјере за напредак и пратити учинке тих мјера.

Основа за унапређење ове области је израда Закона о предузетничкој инфраструктури у БД БиХ, којим ће се, између осталог, уредити и питање пословних зона на подручју Брчког. Основни циљ закона је регулисање системске подршке за јачање конкурентности привреде БД БиХ у домаћим, регионалним и глобалним ланцима вриједности у условима растуће дигитализације и декарбонизације, а заснован је на “Стратегији развоја Брчко дистрикта БиХ 2021-2027”.

У БД БиХ постоје и одређене порезне олакшице на основу којих су порези у БД БиХ стимулативнији за нова улагања у односу на остатак БиХ и регије. Не постоје посебне олакшице на нивоу БиХ због сложености управне структуре и надлежности. Међутим, олакшице попут оних у БД БиХ (описане у наставку) не постоје на нивоу ФБиХ и РС. Доступне су сљедеће порезне олакшице:

- Порез на добит се враћа за нова улагања;
- За улагања у стална средства – порезном обвезнику који улаже у земљиште, грађевинске објекте, постројења и опрему, намјештај и превозна средства ради обављања властите регистроване дјелатности на подручју Дистрикта, порезна основица се умањује за износ улагања у тој години, с тим да смањење порезне основице не може бити веће од 50% опорезиве основице;
- За производна предузећа порезна основица се умањује за износ укупних улагања; Порезном обвезнику који у порезној години запосли нове раднике на неодређено вријеме, порезна основица се умањује за износ исплаћене бруто плате новозапосленим радницима;
- Ослобођење од пореза према удјелу прихода од извоза у укупном приходу – порезни обвезник који је у години за коју се утврђује порез на добит од извоза остварио одређени проценат од укупног оствареног прихода, ослобођен је плаћања пореза на добит у двоструком износу, сразмјерно удјелу прихода од извоза у укупном оствареном приходу;
- Право на убрзану амортизацију – за машине и опрему која подлијеже амортизацији, порезном обвезнику је дозвољено да примјењује обрачун убрзане амортизације.

Пословним субјектима и пољопривредницима у БД БиХ на располагању су бројни грантови и субвенције за подршку пословању. Бенефиције за нова запошљавања доступне су и у БД БиХ. Послодавцима се одобрава 5.000 КМ за свако ново запошљавање лица са средњом стручном спремом и нижом стручном спремом и 7.000 КМ за свако ново запошљавање лица са вишом или високом стручном спремом.

Подршка привредном сектору БД БиХ огледа се кроз:

- Проведбу Закона о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ; Проведбу Програма субвенционирања дијела камата за кредите предузећима, предузетницима, филијалама и носиоцима пољопривредних газдинстава на подручју БД БиХ и издавање гаранција за кредите преко РГФБД;
- Проведбу Програма активне политике запошљавања у БД БиХ;
- Проведбу Програма самозапошљавања у БД БиХ.

У периоду од 2021. до 2023. године значајан износ средстава из буџета Брчко дистрикта⁷ је издвојен за подршку економском развоју. Правни основ за то је Закон о подстицају у привреду БД БиХ, чији је примарни циљ потицање привредног развоја правних субјеката, повећање запослености, побољшање конкурентности, као и привлачење нових инвеститора на подручје БД.

У складу са овим законом, правни субјекти имају право на сљедеће олакшице:

- потпуно ослобађање од плаћања комуналне таксе за истицање фирме;
- надокнаду судских такси плаћених за оснивање пословног субјекта и упис промјена у судски регистар за правна лица;

---

⁷ У анализи је кориштено неколико података из буџетских докумената. Више на веб страници: <http://www.влада.бдцентрал.нет/Цонтент/Реад/документи-буџет>

- надокнаду намјенских накнада и услуга плаћених за прикључење на електроенергетску мрежу;
- надокнаду намјенских накнада, радова и услуга плаћених за прикључење на водоводну и канализациону мрежу;
- надокнаду плаћених такси неопходних за добијање локацијских услова, одобрења за грађење и одобрења за употребу објекта;
- надокнаду за утрошену електричну енергију и воду у висини разлике у цијени електричне енергије и воде коју плаћа правно лице и цијене коју плаћа домаћинство;
- накнаду за ново запошљавање незапослених лица;
- накнаду за обавезе уплаћене по основу пореза и доприноса из плате за вријеме породилског одсуства;
- надокнаду новчаног износа за нове инвестиције ради набавке сталних средстава након остварења права максималног ослобађања у порезној пријави за претходну годину, умањењем порезне основице за износ улагања, а у складу са Законом о порезу на добит Брчко дистрикта БиХ;
- надокнаду дијела средстава датих за сертификате неопходне за извоз и сертификате: (ИСО 9001:2008; ИСО 9001:2015; ЕН-СЦЦ: 2006; 97/23/ЕГ и АД 2000; АД 2000-ХП 0 /ХП 100р и ДИН ЕН ИСО 3834-2; ИСО 14000; ИСО 18000 (ОХСАС); ИФС (Интернационал фоод стандард), БАС 1049:2010 ХАЛАЛ, ХАЦЦП), као и за рецертифицирање наведених сертификата.

Према ријечима предузетника у БД БиХ, ови потицаји су важна подршка на почетку пословања; међутим, коначни исход и учинци се не прате због недостатка капацитета у Влади Брчко дистрикта БиХ.

Табела 12. Поттицаји планирани у оквиру буџета Брчко дистрикта у периоду 2021-2023.

Бр.	Потицај	Планирана средства у КМ		
		2023.	2022.	2021.
1	Трансфер Развојно-гарантном фонду Брчко дистрикта БиХ за Програм субвенционирања дијела камата за кредите предузећима, предузетницима и носиоцима пољопривредних газдинстава на подручју Брчко дистрикта БиХ	1.200.000,00	1.200.000,00	1.200.000,00
2	Трансфер Заводу за запошљавање Брчко дистрикта БиХ за реализацију Програма самозапошљавања на подручју Брчко дистрикта БиХ	500.000,00	500.000,00	500.000,00
3	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – надокнада намјенских накнада, радова и услуга плаћених за прикључење на водоводну и канализациону мрежу	27.000,00	20.000,00	20.000,00
4	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада намјенских накнада и услуга плаћених за прикључење на електроенергетску мрежу и за повећање ангажоване снаге код постојећих потрошача	80.000,00	110.000,00	110.000,00

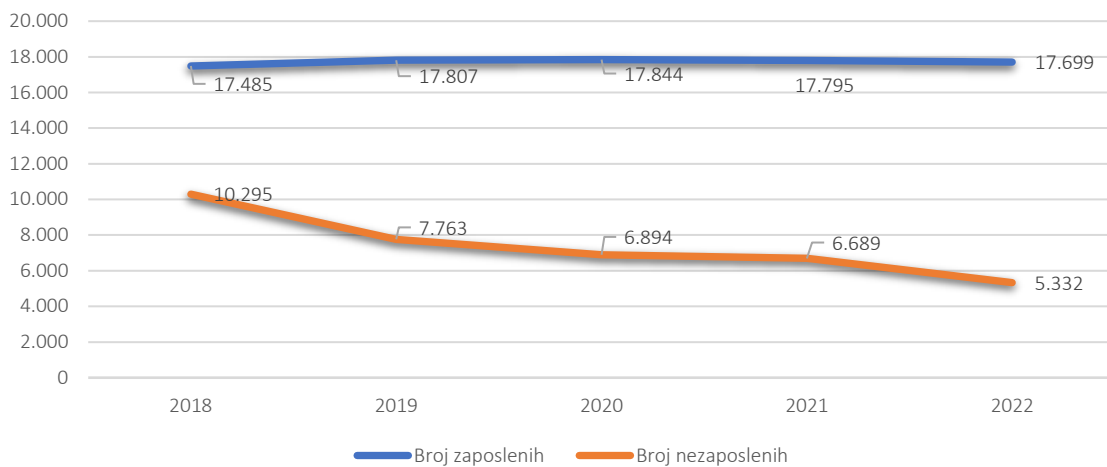
5	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада плаћених такси неопходних за добијање одобрења за грађење, одобрења за употребу објекта и ревизију техничке документације	20.000,00	30.000,00	25.000,00
6	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада плаћених трошкова у висини разлике у цијени електричне енергије коју плаћа предузеће или предузетник и цијене коју плаћају домаћинства	620.000,00	735.000,00	700.000,00
7	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада плаћених трошкова у висини разлике у цијени воде коју плаћа предузеће или предузетник и цијене коју плаћају домаћинства	55.000,00	55.000,00	55.000,00
8	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада новчаног износа за нове инвестиције ради набавке сталних средстава до висине утврђеног и уплаћеног пореза на добит/доходак	5.328.000,00	5.928.000,00	4.702.055,00
9	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада средстава датих за сертификате	100.000,00	70.000,00	70.000,00
10	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Накнада 1/3 новчаног износа за ново запошљавање незапослених лица	170.000,00	320.500,00	400.000,00
11	Субвенције приватним предузећима у складу са Законом о подстицају у привреду Брчко дистрикта БиХ – Надокнада судских такси уплаћених за оснивање пословних субјеката и упис промјена у судски регистар за правне субјекте	0	5.000,00	60.000,00

Тржиште рада

Подаци о запослености у БД БиХ у 2022. години показују благи пад броја запослених у односу на претходну годину. Тачније, број запослених у 2022. години износио је 17.699, док је у 2021. тај број био 17.795. На крају 2020. године евидентирано је укупно 17.844 запослених, а након тога биљежи се пад броја запослених.

Као и у великом дијелу БиХ, промјене у демографској структури доприносе промјени слике тржишта рада. Миграцијске промјене, улазак становништва у старачку доб и смањење образоване радне снаге у великој мјери доприносе промјенама на тржишту рада. Иако се број пословних субјеката континуирано повећава, одлив радне снаге је проблем са којим се послодавци у великој мјери боре, а у неким дијеловима БиХ се активно приступа и увозу радне снаге. То се може ублажити и јачањем иновативности предузећа и увођењем дигиталне трансформације, аутоматизације и роботизације пословних процеса код пословних субјеката.

Слика 5. Преглед броја запослених и незапослених у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Извор: Агенција за статистику БиХ

Када је у питању незапосленост у БД БиХ, као и у остатку БиХ, последњих година је уочен тренд пада броја незапослених лица на евиденцији Завода, уз неизбјежне радне миграције радно способног становништва.

Табела 13. Запосленост у БД БиХ у периоду 2018-2022.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Запосленост – просјечна	17.485	17.807	17.844	17.795	17.699
Незапосленост	10.295	7.763	6.894	6.689	5.332
Стопа запослености у %	31,5%	22,9%	32,4%	33,4%	33,8%
Стопа активности у %	39,3%	30,1%	41,2%	44,0%	44,8%
Стопа незапослености у %	19,8%	24,1%	21,2%	24,1%	24,6%

Извор: Агенција за статистику БиХ

Према подацима Агенције за статистику БиХ, у 2022. години забиљежено је 5.332 незапослених лица, што представља значајно смањење у односу на претходни период. У 2018. години овај број је износио 10.295 особа, а у наредном периоду биљежи константан пад. Стопа запослености (број запослених у односу на радно способно становништво) варира је у протеклом периоду, те је у 2022. години већа у односу на 2018. годину, баш као и стопа незапослености (званично регистровани број незапослених у односу на радну снагу), која је такођер порасла у посматраном периоду. Стопа активности, која представља процентуални удио активног становништва (радне снаге) у радно способном становништву, такођер је порасла у односу на 2018. годину за 5,3%.

Табела 14. Запосленост по дјелатностима пословних субјеката у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Дјелатност	Запосленост				
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Пољопривреда, шумарство и риболов	140	193	246	254	234

Прерађивачка индустрија	3.413	3.592	3.560	3.632	3.752
Производња и снабдјевање електричном енергијом, плинот, паром и климатизација	239	258	255	250	262
Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом те дјелатности санације околиша	132	128	126	113	105
Грађевинарство	892	880	877	792	699
Трговина на велико и на мало; поправка моторних возила и мотоцикала	5.007	4.911	4.821	4.740	4.671
Превоз и складиштење	935	945	964	952	930
Дјелатности пружања смјештаја те припреме и услуживање хране (хотелијерство и угоститељство)	758	692	659	632	563
Информације и комуникације	188	181	178	173	174
Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	354	352	349	319	316
Пословање некретнинама	59	66	68	66	73
Стручне, научне и техничке дјелатности	409	469	474	466	474
Административне и помоћне услужне дјелатности	449	430	425	454	453
Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	1.719	1.834	1.910	1.901	1.854
Образовање	1.091	1.114	1.091	1.090	1.122
Дјелатности здравствене и социјалне заштите	884	908	978	1.021	999
Умјетност, забава и рекреација	166	198	208	229	244
Остале услужне дјелатности	651	656	654	711	775
Укупно	17.486	17.807	17.844	17.795	17.699

Извор: Агенција за статистику БиХ

Према подацима Агенције за статистику БиХ, највећи број запослених у 2022. години забиљежен је у следећим областима: трговина на велико и на мало; поправка моторних возила и мотоцикала (4.671), прерађивачка индустрија (3.752), јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање (1.854) и образовање (1.122).

Табела 15. Број незапослених према spolu у БД БиХ 2018-2022.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Ø Укупно	9.428	7.763	6.955	6.689	5.332
Мушкарци	4.098	3.258	2.899	2.784	2.186
% Мушкарци	43%	42%	42%	42%	41%
Жене	5.331	4.506	4.056	3.906	3.145
% Жене	57%	58%	58%	58%	59%

Извор: Агенција за статистику БиХ

Анализирајући сполну структуру незапослених, утврђено је да је у протеклом периоду забиљежен већи проценат незапослених жена. Удио незапослених жена у укупном броју незапослених постепено се повећавао у протеклом периоду те је у 2022. години достигао 59%. Наведено указује да, упркос смањењу броја незапослених на тржишту рада у БД БиХ и повећању процента жена у укупном становништву БД БиХ, оне су и даље у неповољнијем положају када је у питању

запошљавање. Наведено потврђује и раст удјела жена у броју незапослених који се у посматраном петогодишњем периоду повећао за 2%. То се у великој мјери може приписати тренду одласка радне снаге у западноевропске земље ради запослења, углавном мушке популације, али и због неповољних фактора у социјалном сектору који се односе на недовољан систем подршке запосленим мајкама.

Када је у питању стручна спрема незапослених лица, највећи број регистрованих има средњу стручну спрему, а затим су на списку висококвалификована и квалификована и на крају неквалификована лица. Овакав тренд се биљежи током свих година у периоду 2018-2022, а највеће процентуално смањење незапослених забиљежено је у категорији полуквалификованих и неквалификованих лица. Најмање је незапослених лица са високом стручном спремом и полуквалификованих лица.

Табела 16. Број незапослених према стручној спреми у БД БиХ 2018-2022.

Категорија	2018.	2019.	2020.	2021.	Ø 2022.	Ø 2022. жене
Висока стручна спрема	961	827	818	833	675	462
Виша стручна спрема	56	52	50	40	30	14
Средња стручна спрема	2.934	2.453	2.271	2.226	1.807	1.239
Висококвалификовани и квалификовани	3.029	2.499	2.203	2.074	1.632	776
Полуквалификовани	142	118	100	90	65	38
Неквалификовани	2.308	1.813	1.513	1.427	1.123	616
УКУПНО	9.428	7.763	6.955	6.689	5.332	3.145

Извор: Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ

Према подацима Завода за запошљавање Брчко дистрикта, на крају 2022. године евидентирано је 4.870 активних тражитеља посла, а тај број је значајно смањен у односу на 2018. годину када је износио 9.354. Од 2018. године смањен је и број новопријављених тражитеља посла, који је у 2022. години износио 2.420. Преко евиденције Завода у 2022. години запослена је укупно 1.351 особа. Занимљиво је да је овај број мањи у односу на претходни период, те да је био мањи само у 2020. години, коју су обиљежиле посљедице пандемије Цовид 19. Број особа којима је престао радни однос био је највећи у 2020. и 2021. години, што се може довести у везу и са пандемијом, али је и 2022. забиљежен већи број него у периоду прије пандемије.

Табела 17. Преглед стања на тржишту рада у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Категорија	2022.	2021.	2020.	2019.	2018.
Тражитељи посла (број на крају године)	4.870	6.100	7.219	6.945	9.354
Новопријављени тражитељи посла	2.420	2.808	3.222	2.606	3.637
Број особа које су се запослиле преко евиденције незапослених	1.351	1.504	1.246	1.784	2.105
Број пријављених потреба за радницима	0	0	0	0	0
Број особа којима је престао радни однос	956	1.465	1.529	328	447

Мјесечни број корисника материјалноправне заштите (број на крају године)	94	81	211	87	166
--	----	----	-----	----	-----

Извор: Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ

Анализирајући старосну структуру тражитеља посла, утврђено је да их је највећи број у старосној групи од 35-39 година и од 40-44 године. Најмањи број незапослених, ако изузмемо особе од 15-19 година и преко 60 година, је у старосној групи од 20-24 године.

Табела 18. Преглед тражитеља посла према старосној структури у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Старосна група		Година			
		2019.	2020.	2021.	2022.
15-19	Укупно	262	281	191	131
	Жене	112	126	72	60
20-24	Укупно	813	897	689	460
	Жене	479	517	408	261
25-29	Укупно	848	928	762	587
	Жене	557	577	499	397
30-34	Укупно	907	888	698	550
	Жене	601	559	442	369
35-39	Укупно	901	944	803	612
	Жене	559	606	538	396
40-44	Укупно	819	826	723	601
	Жене	519	510	446	400
45-49	Укупно	731	750	635	548
	Жене	418	438	371	329
50-54	Укупно	655	659	604	513
	Жене	340	332	307	271
55-59	Укупно	662	647	598	498
	Жене	331	333	324	267
60 и више	Укупно	347	399	397	370
	Жене	162	192	188	182
УКУПНО	Укупно	6.945	7.219	6.100	4.870
	Жене	4.078	4.190	3.595	2.932

Извор: Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ

Политика запошљавања

Провођење програма и мјера активне политике запошљавања једна је од редовних активности **Завода за запошљавање Брчко дистрикта**, која има за циљ смањење стопе незапослености кроз подршку програмима послодаваца за запошљавање лица са евиденције. Завод је у протеклом периоду провео активне мјере предвиђене Програмом рада, као и мјере активне политике запошљавања Владе Брчко дистрикта БиХ које су финансиране из буџета БД БиХ. Треба нагласити да је основни циљ активних мјера које проводи Завод дугорочно запошљавање, које се остварује потицајним бодовима за оне који су задржали радни однос, а који су финансирани из претходних потицајних средстава Завода.

Активна посредничка улога Завода за запошљавање и усклађивање понуде и потражње на тржишту рада остварена је кроз сљедеће активности:

- подјелом на послове вођења евиденције и савјетодавних послова и провођење индивидуалног и групног савјетовања,
- унапређењем програма активне политике запошљавања (детаљније видјети у табели 18.)
- унапређењем професионалне оријентације кроз каријерно усмјеравање и правовремено и свеобухватно информисање ученика завршних разреда основних и средњих школа о стању на тржишту рада,
- потицањем развоја неформалног образовања и организовањем стручног оспособљавања радника према потребама тржишта рада,
- унапређењем степена и квалитета сарадње са послодавцима кроз рад Службе за послодавце,
- континуираним оглашавањем потреба које послодавци исказују путем огласа, директне комуникације са Заводом или анкета на веб и ФБ страницама,
- издавањем информација и публикација о кретањима на тржишту рада као и публикација из области запошљавања.

Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ је у 2022. години, у циљу потицања ефикаснијег функционисања тржишта рада и повећања стопе запослености, реализовао наведене активности кроз Програме активних мјера запошљавања.

Кад је ријеч о иницијативама за развој вјештина (меке вјештине, дигитална писменост итд.), могућностима преквалификације и доквалификације, Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ на годишњем нивоу у склопу активних мјера запошљавања проводи оне усмјерене на развој вјештина радне снаге, као и програме преквалификације и доквалификације те друге активности као што су:

- унапређење професионалне оријентације кроз каријерно усмјеравање и правовремено и свеобухватно информисање ученика завршних разреда основних и средњих школа о стању на тржишту рада,
- потицање развоја неформалног образовања и организовање стручног оспособљавања радника према потребама тржишта рада,
- програм “Припрема за тржиште рада”,
- програм усклађивања тржишта рада и система образовања – каријерно усмјеравање и савјетовање,
- информативни семинари и индивидуална савјетовања,
- групно савјетовање – Клуб за тражење посла.

Табела 19. Активне мјере финансиране из буџета Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ и Владе Брчко дистрикта БиХ у 2022.

Бр.	Програм запошљавања	Извор финансирања	Планирани износ средстава у КМ	Проведено у 2022.
-----	---------------------	-------------------	--------------------------------	-------------------

1	Припрема за тржиште рада	Буџет Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ		13.599,00
2	Програм усклађивања тржишта рада и система образовања – каријерно усмјеравање и савјетовање	Буџет Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ	70.000,00	70.000,00
3	Програм запошљавања незапослених лица из категорија теже запошљивих	Буџет Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ	1.000.000,00	996.000,00
4	Запошљавање Рома	Средства Министарства за људска права и избјеглице БиХ		6.000,00
5	Програм samozapošljavanja на подручју БД БиХ у 2021.	Буџет Брчко дистрикта БиХ	500.000,00	475.500,00
6	Програм samozapošljavanja у пољопривреди на подручју БД БиХ у 2021.	Буџет Брчко дистрикта БиХ	515.000,00	515.000,00
7	Програм samozapošljavanja на подручју БД БиХ у 2022.	Буџет Брчко дистрикта БиХ	681.686,49	624.000,00
8	Програм samozapošljavanja у пољопривреди на подручју БД БиХ у 2022.	Буџет Брчко дистрикта БиХ	500.000,00	Проведба у току

Програм “Припрема за тржиште рада” реализује се кроз курсеве из различитих области за које незапослена лица покажу интерес. У претходне три године (2020-2022.) одржани су следећи курсеви:

- Енглески језик – ниво 1
- Енглески језик – ниво 2
- Њемачки језик – ниво 1
- Њемачки језик – ниво 2
- Курс информатике – ниво 1
- Курс информатике – ниво 2
- Графички и веб дизајн
- Рачуноводство и књиговодство за предузетнике
- Предузетништво.

Табела 20. Број корисника Програма “Припрема за тржиште рада” у БД БиХ у 2021-2022.

Курс	2021.	2022.
Енглески језик – ниво 1	5	1
Енглески језик – ниво 2	4	1
Њемачки језик – ниво 1	19	7
Њемачки језик – ниво 2	12	5
Курс информатике – ниво 1	4	2
Курс информатике – ниво 2	7	3
Графички и веб дизајн	11	4
Рачуноводство и књиговодство за предузетнике	18	4
Предузетништво	6	0

Број корисника	86	27
Укупан износ средстава	28.999,10	13.599,00

У 2020. години Завод за запошљавање није провео овај програм због ЦОВИД 19 ограничења, међутим незапослена лица су показала мањи интерес за овакве врсте курсева, што показује мањи број корисника програма. Наиме, у 2021. години било је укупно 86 корисника свих програма, док се тај број смањио за 68% у 2022. години, када је само 27 незапослених искористило прилику за усавршавање својих меких вјештина кроз програм Завода за запошљавање Брчко дистрикта. С друге стране, незапослена лица су показала највећи интерес за курс њемачког језика у складу са трендовима на тржишту рада и бројним огласима за послове за које је потребно познавање њемачког језика, што такођер на одређени начин припрема незапослена лица за рад у иностранству, а посебно у земљама у којима се говори њемачки језик (Њемачка, Аустрија итд.).

Циљ Програма усклађивања тржишта рада и система образовања – каријерно усмјеравање и савјетовање је стварање услова за:

- Помоћ младима у одабиру квалитетнијег и конкурентнијег образовања које ће им обезбиједити да лакше пронађу запослење,
- Помоћ послодавцима при одабиру квалитетних кадрова,
- Успостава боље комуникације и сарадње са послодавцима у циљу добијања правовремених информација о потребама послодаваца за радницима одређених профила,
- Успостава боље комуникације и сарадње са сектором образовања у циљу образовања кадрова потребних за тржиште рада,
- Смањење броја дугорочно незапослених лица са евиденције Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ,
- Смањење укупног броја незапослених лица са евиденције Завода за запошљавање Брчко дистрикта БиХ,
- Повећање могућности за брже запослење младих.

Ријеч је о заједничком програму у којем учествују Одјељење за привредни развој, спорт и културу Владе Брчко дистрикта БиХ, Одјељење за образовање Владе Брчко дистрикта БиХ, Удружење послодаваца Брчко дистрикта БиХ и цивилни сектор, што представља добар примјер успостављања мреже актера у области образовања на локалном нивоу.

Програм је реализован 2022. године путем Јавног позива ОЦД/НВО из БД БиХ за доставу пројектних приједлога који ће се реализовати у сарадњи са Заводом за запошљавање Брчко дистрикта БиХ, Одјељењем за привредни развој, спорт и културу и Одјељењем за образовање Владе Брчко дистрикта БиХ, према наведеном циљу и активностима Програма.

Кроз овај програм постигнута је већа усклађеност система образовања са потребама тржишта рада будући да је у оквиру Завода за запошљавање Брчко дистрикта успостављен мултисекторски уред за каријерно савјетовање и усмјеравање. Остварена је боља информисаност ученика основних школа о могућностима уписа у средње и више школе те ученика средњих школа о

могућностима уписа на факултете. У оквиру програма постигнута је адекватна промоција занатских занимања и подизање свијести младих о важности остваривања и правовременог планирања каријере у БД БиХ. У склопу програма је организован и Сајам запошљавања 2022. године који је обухватио могућности запошљавања у преко 100 институција у Брчком и окружењу те допринио унапређењу информатичких и меких вјештина ученика средњих и основних школа.

Завод за запошљавање проводи и програм преквалификације и доквалификације на основу исказаног интереса послодаваца. Међутим, према ставовима интервјуисаних представника Завода за запошљавање, као и предузетника, не постоји велико интересовање запослених или незапослених лица за ове врсте услуга. За програм преквалификације и доквалификације послодавац треба обезбиједити простор и плате (које суфинансира Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ) те осигурати да незапослена лица која су завршила програм остану радити у предузећу, што понекад није могуће јер незапослена лица не стекну довољно вјештина за обављање послова на том радном мјесту.

С обзиром да пољопривредно земљиште чини 35.282 ха, односно 71,52% територије БД БиХ и да постоји велики потенцијал за усмјеравање примарне пољопривредне производње ка прерађивачким капацитетима, посебно код индустријских култура сунцокрета, соје и уљане репице која има висок извозни потенцијал, Влада Брчко дистрикта БиХ заједно са Заводом за запошљавање Брчко дистрикта БиХ проводи програм подршке samozapošljavanju опћенито и samozapošljavanju у пољопривреди. Евидентан је пораст корисника програма и повећање интересовања незапослених лица за кориштење ових програма. Програм укључује пословну едукацију која се фокусира на израду пословног плана и додјелу грантова. Међутим, недостаје менторство и стручна подршка.

Поред тога, не постоји евиденција о учинковитости програма, а једини учинак који се прати је обавеза да подржана предузећа раде и након двије године, што је обавеза по уговору. Због недостатка капацитета у Влади Брчко дистрикта БиХ и Заводу за запошљавање БД БиХ није урађена анализа учинковитости ових потицајних програма.

У склопу проведене анкете у оквиру ове СЕА, испитаници су оцјењивали и јавне услуге у области запошљавања и samozapošljavanja. Највећи број испитаника наводи да су упознати са програмима samozapošljavanja и запошљавања, те да је поред постојећих програма потребно увести и програме учења или стицања додатних вјештина. Већина њих сматра да су могућност похађања пословних едукација, повезивање и посредовање са партнерима и менторски програми неопходне јавне услуге за samozapošljavanje.

Већина испитаника навела је да би, када би у БД БиХ постојао центар за подршку развоју пословних идеја, пословања и samozapošljavanja, очекивали финансијску подршку за покретање бизниса, менторство у развоју пословања и подршку у стварању идеје. Такођер, већина њих сматра да би се успостављањем онлине платформе за директан приступ јавним услугама побољшао приступ услугама, као и да платформа обавезно мора садржавати вијести о доступним програмима, пројектима и слично, могућност постављања питања и добијања одговора, могућност онлине подношења захтјева и провјере статуса предмета/захтјева.

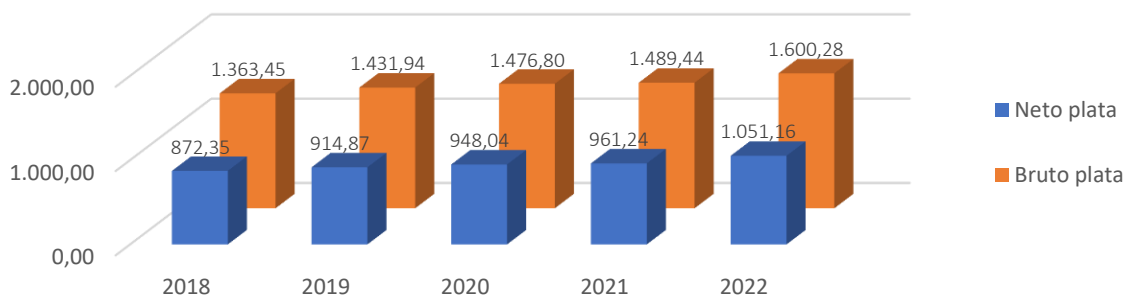
Укупно 64% испитаника изјавило је да себе виде као предузетнике, односно да размишљају о приватном бизнису те сматрају да им је потребна финансијска подршка за покретање бизниса, менторство, пословни простор и подршка у стварању идеје за охрабрење. Пословне идеје које су испитаници наводили односе се на графички и веб студио, текстилну индустрију, угоститељство, услуге – фризерске послове, послове управљања и послове у ИТ сектору, а већина испитаника је изјавила да још нема искуства за пословни подухват. Испитаници који нису размишљали о покретању властитог бизниса као највеће препреке навели су административне препреке и недостатак могућности за покретање бизниса.

Плате и приходи домаћинства

У БД БиХ просјечна нето плата износи 1.051,16 КМ, што је за 9,35% више у односу на 2021. годину, односно 20,5% више него у 2018. години. Просјечна бруто плата је такођер порасла у протеклом периоду и у 2022. години износила је 1.600,28 КМ, што је више за 7,4% у односу на 2021. годину те више за 17,4% у односу на 2018. годину.

Подаци о приходима домаћинстава нису јавно доступни и не обрађују се у оквиру редовних статистичких билтена, али је истраживањем које је проведено у оквиру ове СЕА утврђено да већина испитаника ситуацију у свом домаћинству описује као да имају довољно новца за редовно школовање, односно да школују своју дјецу, као и да имају приход домаћинства мањи од 2.500 КМ мјесечно.

Слика 6. Просјечна мјесечна нето и бруто плата у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Извор: Агенција за статистику БиХ

Забилежена просјечна нето плата у БД БиХ нижа је од просјечне плаће у ФБиХ која је износила 1.114,25 КМ, и у РС-у, гдје је износила 1.143,25 КМ. Наведени показатељи су се значајно промијенили у протеклом периоду, с обзиром да је у 2018. години просјечна плата у БД БиХ била виша него у РС-у и нешто нижа у односу на просјечну плату у ФБиХ.

Табела 21. Просјечна мјесечна нето плата у БД БиХ, ФБиХ и РС у периоду 2018-2022.

Управна јединица	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Брчко дистрикт БиХ	872,35	914,87	948,04	961,23	1.051,16
РС	857,00	906,00	956,00	1.004,00	1.143,42

ФБиХ	888,00	928,00	955,00	996,00	1.114,25
------	--------	--------	--------	--------	----------

Извор: Агенција за статистику БиХ

Највише просјечне плате у БД БиХ у 2022. години забиљежене су у дјелатностима претежно заступљеним у јавном сектору и области пружања јавних услуга, као што су јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање, образовање и здравствена и социјална заштита, док су у дјелатностима заступљеним у приватном сектору просјечне плате знатно ниже. Најниже просјечне плате имају пословни субјекти из области пословања са некретнинама, грађевинарства, пољопривреде, шумарства и риболова, као и у дјелатностима пружања смјештаја те припреме и услуживања хране (хотелијерство и угоститељство).

Табела 22. Нето плате по дјелатностима пословних субјеката у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Дјелатност	Нето плате				
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Пољопривреда, шумарство и риболов	482,03	485,98	520,91	539,94	655,40
Прерађивачка индустрија	669,29	739,08	722,07	735,74	835,09
Производња и снабдјевање електричном енергијом, паром, паром и климатизација	1.374,80	1.401,36	1.377,76	1.288,51	1.369,06
Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом те дјелатности санације околиша	757,53	810,25	776,39	796,60	1.015,57
Грађевинарство	447,26	458,31	471,72	497,82	639,90
Трговина на велико и на мало; поправка моторних возила и мотоцикала	565,68	595,49	626,45	640,06	734,59
Превоз и складиштење	820,91	884,40	797,24	775,52	865,55
Дјелатности пружања смјештаја те припреме и услуживања хране (хотелијерство и угоститељство)	468,26	470,89	489,06	504,12	575,19
Информације и комуникације	1.186,68	1.183,62	1.179,07	1.156,05	1.255,47
Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	1.112,54	1.104,91	1.108,21	1.097,95	1.123,11
Пословање некретнинама	537,50	537,50	658,19	694,35	626,83
Стручне, научне и техничке дјелатности	1.055,11	911,31	913,23	937,67	1.017,62
Административне и помоћне услужне дјелатности	686,81	788,99	831,50	800,02	968,28
Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	1.358,28	1.428,22	1.535,25	1.546,31	1.615,88
Образовање	1.323,31	1.411,22	1.523,15	1.545,08	1.608,99
Дјелатности здравствене и социјалне заштите	1.415,30	1.403,97	1.449,74	1.498,15	1.562,37
Умјетност, забава и рекреација	510,82	502,44	505,35	548,52	716,11
Остале услужне дјелатности	672,53	640,71	634,34	674,90	770,68
Укупно	872,35	914,07	948,04	961,03	1.051,16

Извор: Агенција за статистику БиХ

Пензиона политика

Укупан број пензионера у 2022. години у БД БиХ износио је 12.331, што је за 181 више него претходне године. У посматраном периоду 2018-2022, број пензионера годишње се повећавао у

просјеку за 170. Становници БД БиХ остварују право (у зависности од мјеста осигурања) на пензију код ПИО РС или код ФПИО/ ФМИО.

Табела 23. Преглед броја пензионера и висине пензија по структури у БД БиХ, ФБиХ и РС у периоду 2018-2022.

Година	БД БиХ			ФБиХ			РС		
	Број пензионера	Просјечна пензија	Број запослених на 1 пензионера	Број пензионера	Просјечна пензија	Број запослених на 1 пензионера	Број пензионера	Просјечна пензија	Број запослених на 1 пензионера
2018.	11.651	342,07	1,50	416.828	398,97	1,20	263.952	366,46	1,16
2019.	11.849	358,31	1,50	424.009	416,45	1,30	267.479	381,31	1,18
2020.	12.047	367,49	1,48	428.117	427,92	1,20	271.004	393,75	1,16
2021.	12.150	374,64	1,46	429.545	427,50	1,20	272.585	414,25	1,18
2022.	12.331	411,74	1,44	434.167	482,51	1,20	276.503	475,23	1,19

Извор: Агенција за статистику БиХ

Просјечна пензија исплаћена пензионерима у БД БиХ повећала се за 20% у периоду 2018-2022. и износила је 411,74 КМ у 2022. Просјечан број запослених по 1 пензионеру се у посматраном периоду смањило и износило је 1,44 у 2022. години. У посматраном периоду 2018-2022. број пензионера се у просјеку повећавао на годишњем нивоу. С обзиром на то да становници БД БиХ остварују право (у зависности од мјеста осигурања) на пензију од ПИО РС или од ФПИО/ФМИО, број корисника пензија на евиденцији ПИО РС у 2022. години износио је 7.173, док је ФПИО/МИО имао на евиденцији 5.158 корисника пензија из БД БиХ.

3.4. Преглед стања и кретања у социјалном сектору у Брчко дистрикту БиХ

За израду овог Извјештаја о СЕА посебно су обрађени и анализирани показатељи у социјалном сектору који се односе на област образовања, здравства, социјалне заштите те наддржавни сектор и маргинализоване групе, који су представљени у наставку.

Образовање

Број дјеце уписане у предшколске установе значајно је порастао у протеклом периоду и износио је 913 дјеце у школској 2022/2023. Процент дјеце предшколског узраста укључене у предшколско образовање такођер је растао у протеклом периоду и у 2022. години износио је 18%. Овај показатељ је и даље изузетно низак, али има обећавајући позитиван тренд раста у посматраном периоду. У складу са растом броја дјеце уписане у предшколске установе, растао је и број васпитача, тако да је број дјеце по васпитачу у посматраном периоду углавном остао исти.

Табела 24. Број дјеце у предшколским установама у БД БиХ у периоду 2018-2022.

Година	Број установа	Број дјеце		Васпитачи		Број дјеце по васпитачу	Укупан број дјеце предшколског узраста	Процент дјеце предшколског узраста укључене у предшколско образовање
		Укупно	Дјевојчице	Укупно	Жене			

2018/2019.	3	633	294	57	54	11	5.497	12%
2019/2020.	5	693	307	65	63	11	5.349	13%
2020/2021.	5	776	371	71	69	11	5.211	15%
2021/2022.	5	873	404	85	83	10	5.128	17%
2022/2023.	5	913	422	85	83	11	5.093	18%

Извор: Агенција за статистику БиХ

У БиХ постоји укупно 427 установа за предшколски одгој и образовање у које је 2022. године било уписано 33.200 дјеце. У односу на 2018. годину, број установа повећан је за 33%, будући да је тада постојала 321 установа са 25.889 дјеце. У 2022. години близу 9.000 дјеце није примљено у установе предшколског одгоја и образовања због недостатка капацитета, што је заједнички проблем већине локалних заједница у БиХ.

У школској 2022/2023. години на подручју БД БиХ регистровано је 15 основних школа (34 са подручним школама), једна основна музичка школа и 4 средње школе. Укупан број ученика у основним и средњим школама био је 8.621, од чега 5.908 у основним школама и 2.613 у средњим школама.

У односу на школску годину 2019/2020., укупан број ученика се ипак промијенио, уз примјетан благи пад броја ученика основних школа, а већи пад броја ученика средњих школа у 2022. години. Број ученика на 1.000 становника се повећао у основном образовању на 72,13, док је у средњем образовању пао на 31,90.

Табела 25. Упоредни показатељи стања основног образовања у БД БиХ у школској 2019/2020 и школској 2022/2023.

Врста образовања	2019/2020.				
	Број ученика	Број школа	Број ученика на 1.000 становника	Број одјељења	Просјечан број ученика у 1 одјељењу
Основно образовање	5.922	36	71,15	362	16
Средње образовање	2.698	4	32,41	144	19
Врста образовања	2022/2023.				
	Број ученика	Број школа	Број ученика на 1.000 становника	Број одјељења	Просјечан број ученика у 1 одјељењу
Основно образовање	5.908	34	72,13	352	17
Средње образовање	2.613	4	31,90	147	18

Извор: Агенција за статистику БиХ

У БиХ је 2022. године регистрована укупно 14.841 основна школа, а те године је уписано 264.802 ученика. Број основних школа у 2018. години износио је 15.015, а уписано је 282.946 ученика. У БиХ је у 2022. години било укупно 5.546 одјељења у средњим школама, у које је уписано 108.527

ученика. Овај број се смањило у односу на 2018. годину; с обзиром да је било 5.698 одјељења са 124.148 уписаних ученика.

Високо образовање у БД БиХ одвија се у јавним и приватним високошколским установама. Према подацима Агенције за статистику БиХ, у академској 2022/2023. години уписан је 831 студент, што је за 49 више у односу на претходну годину. Исте академске године је такођер било више студената на мастер студијима, уписано их је 99, док су на докторске студије уписана 32 студента, што је рекордан број студената уписаних на докторске студије у посматраном петогодишњем периоду. Показатељи о укупном броју професора и сарадника, као и броју дипломираних студената представљени су у сљедећој табели. Када је у питању број дипломираних студената у БиХ, у 2021. години дипломирало их је укупно 12.324, а у односу на 2017. овај показатељ је знатно мањи (за 15,5%), с обзиром да је те године дипломирало 14.583 студената.

Табела 26. Број високошколских установа и уписаних студената за период 2018-2022.

Академска година	Број установа	Број уписаних студената	Студентице	Број дипломираних студената	Број професора и сарадника
2018/2019.	5	1.117	531	638	251
2019/2020.	5	1.036	475	583	251
2020/2021.	5	879	438	356	268
2021/2022.	5	782	428	404	202
2022/2023.	5	831	418	-	274

Извор: Агенција за статистику БиХ

Према резултатима анкете у оквиру ове СЕА, највећи број испитаника је навео да постојећи систем образовања не пружа довољно знања и могућности за запошљавање и да се треба увести више практичне наставе, повећати избор стручних занимања те увести програми за нова занимања/нова радна мјеста и иновирати наставне планове и програме. На питање које ће конкретне обуке похађати, највећи број њих је навео да ће похађати обуке за мотивационе и комуникацијске вјештине, информатичке и креативне технологије, те стране језике. Програми размјене ученика и студената, програми у организацијама и курсеви (онлине, оффлине, хибридни) оцијењени су као најбољи инструмент за стицање нових знања.

Здравствена заштита

Здравствена заштита у БД БиХ повјерена је Јавној здравственој установи “Здравствени центар Брчко” чија дјелатност обухвата опћу медицину – породичну медицину, здравствену заштиту жена и дјете, школску медицину, здравствену заштиту код неспецифичних и специфичних плућних болести, здравствену заштиту радника (медицина рада), хигијенско-епидемиолошке и стоматолошке дјелатности, специјалистичко-консултативну здравствену заштиту, дијагностику, заштиту менталног здравља, лијечење, медицинску рехабилитацију, здравствену његу, боравак и исхрану болесника.

Здравствени центар Брчко се састоји од управе, Дома здравља и болнице који укључују: Дом здравља (специјалистичке и диспанзерске службе, Центар за рехабилитацију у заједници (ЦРЗ),

Центар за ментално здравље са центром за менталну едукацију и рехабилитацију, Службу стоматологије, Хигијенско-епидемиолошку службу и Службу хитне медицинске помоћи те четири Здравствене станице и то: ЗЦ Брчко, ЗЦ Бијела, ЗЦ Маоча, ЗЦ Брезик и 18 секторских амбуланти. На територији БД БиХ дјелује 39 амбуланти породичне медицине и 44 тима породичне медицине.

Табела 27. Основни показатељи здравствене заштите у БД БиХ у периоду 2019-2022.

	2019.	2020.	2021.	2022.
Број доктора медицине	144	153	164	175
Број доктора на 1.000 становника	1,73	1,85	2	2,11
Број стоматолога	7	7	7	10
Број стоматолога на 10.000 становника	0,84	0,85	0,85	1,21

Извор: Агенција за статистику БиХ

Посматрајући кретања у здравству за период 2019-2022, утврђено је повећање броја доктора на 1.000 становника са 1,73 на 2,11 у 2022. Такођер, у истом периоду је растао и укупан број доктора, што се дијелом може приписати потребама изазваним пандемијом ЦОВИД-19. Порастао је и број стоматолога на 10.000 становника са 0,84 у 2019. на 1,21 у 2022. години.

Број доктора медицине у ФБиХ у 2022. години износио је 5.387, а у односу на 2021. годину забиљежен је пораст од 2%, док је у односу на 2018. годину већи за 9,4% будући да је тада било 4.922 доктора медицине. Број стоматолога у ФБиХ у 2022. години износио је 575 и забиљежен је благи пад броја у односу на претходну годину за 2,0%. Овај број је за 2,9% мањи него у 2018. години, када су регистрована 592 стоматолога. Број доктора медицине у РС-у у 2018. години износио је 2.801, а до 2022. године повећан је на 2.836, односно за 1,2%.

Социјална заштита

Носилац социјалне заштите на подручју БД БиХ је Влада Брчко Дистрикта БиХ преко Пододјељења за социјалну заштиту – (“Центар за социјални рад”) које организацијски припада Одјељењу за здравство и остале услуге. **Запослени у Центру истичу да још увијек није проведена одредба о одвајању Центра од Одјељења за здравство прописана Законом о социјалној заштити те да се још чека оснивање Центра као самосталне јавне установе.**

Корисници услуга социјалне, породичне и дјечије заштите у овом пододјељењу су: пунољетна лица – материјално неосигурана и неспособна за рад, стара лица без породичног старања, особе са инвалидитетом, особе са друштвено негативним понашањем, особе у стању социјалне потребе (посебне и ванредне околности), злостављане особе, самохрани родитељи, дјеца без родитељског старања, дјеца са сметњама у психофизичком развоју, одгојно запуштена и занемарена дјеца, дјеца чији развој ометају породичне прилике и злостављана дјеца.

Имајући у виду наведено и на основу података о кретању броја корисника и система социјалне заштите, примјетно је да БД БиХ посвећује значајну пажњу рањивим групама становништва.

Табела 28. Обрађени случајеви у центрима за социјални рад у периоду 2018-2022.

Година	Мушкарци	Жене	Укупно	Дјеца и млади	Одрасле особе
2017.	1.684	11.960	13.644	7.082	6.562
2018.	5.693	14.105	19.798	10.365	9.433
2019.	5.833	14.451	20.284	10.619	9.665
2020.	5.857	14.513	20.370	10.664	9.706
2021.	5.890	14.593	20.483	10.723	9.759

Извор: Агенција за статистику БиХ

Подаци Агенције за статистику БиХ указују на благи пораст броја интервенција “Центра за социјални рад БД БиХ” у периоду од 2017. до 2021. године. Укупан број интервенција и обрађених случајева порастао је са 28.052 у 2017. на 33.824 у 2021. години. Уз то, забиљежен је и пораст броја интервенција повезаних са женама.

Табела 29. Интервенције у центрима за социјални рад у периоду 2018-2022.

Година	Мушкарци	Жене	Укупно	Дјеца и млади	Одрасле особе
2017.	4.522	9.886	14.408	5.010	9.398
2018.	5.341	7.553	12.894	4.196	8.698
2019.	5.472	7.738	13.210	4.299	8.911
2020.	5.496	7.771	13.267	4.318	8.949
2021.	5.527	7.814	13.341	4.342	8.999

Извор: Агенција за статистику БиХ

Центар за социјални рад БД БиХ је током 2017. године обрадио 21.846 случајева и интервенција за жене, док је тај број порастао на 22.407 у 2021. години.

Табела 30. Број корисника финансијске помоћи у БД БиХ у периоду 2017-2021.

Врсте финансијске помоћи	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Стална финансијска помоћ	959	923	903	911	856
Изванредна финансијска помоћ	0	0	0	585	738
Једнократна новчана помоћ	498	751	917	917	879
Право на доплатак за туђу помоћ	2.789	2.693	2.914	2.914	2.972
Помоћ за опрему дјетета за самохраног родитеља	0	0	0	0	0
Укупно корисника	4.246	4.367	4.734	5.327	5.445

Извор: Агенција за статистику БиХ

Када је ријеч о осталим важним показатељима у сектору социјалне заштите БД БиХ, важно је споменути и број корисника доплатака за туђу помоћ и његу, који је у 2021. години износио 2.972. У односу на претходне године, примјетан је тренд раста броја корисника, што се свакако може приписати растућој потреби за његом због повећања броја обољелих. Када су у питању корисници сталне новчане помоћи, број корисника се у посматраном периоду незнатно смањило те је у 2021. години износио 856 корисника.

Када је у питању број корисника различитих видова социјалне заштите у БД БиХ у периоду 2017-2021., он се у протеклом периоду повећао за 1,5% и у 2021. години износио 26.253 корисника. Највећи број њих забиљежен је у категорији Особе у стању различитих социјалних потреба, тачније 8.110, а затим у категорији Особе које немају прихода за издржавање, укупно 2.831 корисника.

Табела 31. Број корисника социјалне заштите у БД БиХ у периоду 2017-2021.

Категорија корисника	2017.		2018.		2019.		2020.		2021.	
	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене
Корисници субвенционарања трошкова	1.254	539	1.193	528	1.211	583	1.275	622	1.202	612
Особе са сметњама у тјелесном или душевном развоју	697	332	744	387	777	403	807	419	922	405
Особе друштвено неприхватљивог понашања	693	18	745	23	756	25	766	26	909	32
Душевно болесне особе	1.352	394	1.372	398	1.393	440	1.384	436	1.395	432
Особе које немају прихода за издржавање	4.548	1.967	4.487	1.836	5.007	2.796	4.997	1.846	5.078	2.831
Особе у стању различитих социјалних потреба	17.317	7.120	16.504	7.472	16.741	8.104	16.771	8.134	16.747	8.110
Укупно корисника	25.861	10.370	25.045	10.644	25.885	12.351	26.000	11.483	26.253	12.422

Извор: Агенција за статистику БиХ

Када је ријеч о броју одраслих особа које припадају рањивим категоријама, највећи број њих у посматраном периоду забиљежен је у категорији Особе са сметњама у тјелесном или душевном развоју, укупно 1.180 у 2021.

Табела 32. Број одраслих особа које припадају рањивим категоријама у БД БиХ у периоду 2017-2021.

Година	Особе угрожене породичном ситуацијом			Особе са сметњама у тјелесном или душевном развоју			Особе друштвено неприхватљивог понашања			Особе у стању различитих социјалних потреба		
	Мушкарци	Жене	Укупно	Мушкарци	Жене	Укупно	Мушкарци	Жене	Укупно	Мушкарци	Жене	Укупно
2017.	106	85	191	529	501	1.030	151	83	234	47	18	65
2018.	130	84	214	563	624	1.187	153	86	239	0	0	0
2019.	111	79	190	467	587	1.054	131	81	212	0	0	0
2020.	127	74	201	585	408	993	202	105	307	0	0	0
2021.	140	89	229	735	445	1.180	277	114	391	0	0	0

Извор: Агенција за статистику БиХ

У складу с налазима анкете у оквиру ове СЕА, која је у великој мјери била усмјерена на доступност и квалитет јавних услуга за социјално угрожене категорије, 76% испитаника сматра да су јавне услуге за рањиве и маргинализоване групе дјелимично доступне, док 24% испитаника сматра да су потпуно недоступне. На питање о кориштењу јавних услуга, већина испитаника наводи да су корисници здравствене заштите, 24% су корисници дјечије заштите, 16% корисници услуга социјалне заштите и помоћи при запошљавању, док је 24% испитаника изјавило да нису корисници јавних услуга.

Када је у питању квалитет јавних услуга (здравствена заштита, социјална заштита, дјечија заштита, заштита особа са инвалидитетом, услуге помоћи при запошљавању и услуге помоћи при самозапошљавању), већина испитаника је све појединачно оцијенила недовољно квалитетним. Међу препрекама несметаном приступу јавним услугама за рањиве и маргинализоване групе, испитаници су оцијенили да је највећа препрека недовољна информисаност или транспарентност, затим физичке препреке везане за удаљеност или грађевинске препреке те нејасно дефинисан правни оквир и техничке препреке (дигитална неписменост, ИТ покривеност).

Према могућностима и планираним пројектним активностима, треба укључити неке од горе утврђених рањивих категорија: тј. особе у стању различитих социјалних потреба, особе које немају прихода за издржавање и особе са инвалидитетом. Ово је био приједлог особља Центра који је потврђен кроз разговор са ОЦД у фокус групама.

Поред тога, кроз интервју су истакнути недовољни капацитети Центра и њихових запослених, као и недостатак инфраструктуре за неке облике помоћи (сигурне куће за жртве насиља, пребивалиште и програми рехабилитације лица након одслужења затворске казне – особе са друштвено неприхватљивим понашањем итд.). Помоћ овим категоријама лица вјероватно надилази могућности овог пројекта, имајући у виду да би одговарајући систем помоћи овим категоријама требао укључивати низ активности (изградња и опремање сигурне куће, посебне вјештине помоћи, итд.).

Невладин сектор и социјално угрожене групе

Управљање и надзор над цивилним друштвом и невладиним сектором је децентрализовано са аспекта управљања јавним средствима, тако да више ресора Владе има могућност додјеле грантова и реализације пројеката цивилног друштва у БД БиХ. На подручју Брчког је укупно регистровано 318 удружења. Не постоје анализе доприноса организација цивилног друштва друштвеној добробити (provedени пројекти, број корисника и сл.), нити се пројекти организација цивилног друштва бирају према унапријед дефинисаним критеријима, јасним и транспарентним процедурама одабира и не проводи се ревизија ефикасности грантова који се дају цивилном друштву.

Маргинализоване групе становништва и појединци се суочавају са потешкоћама те су у већој опасности од сиромаштва због предрасуда и друштвених норми које им сужавају могућности запошљавања и изласка из сиромаштва. **Највећа национална мањина у Брчко дистрикту БиХ су**

Роми. Према Специјалном извјештају Омбудсмана о положају Рома у БиХ из 2013. године⁸, а на основу података ромских невладиних организација (НВО), у Брчко Дистрикту живи око 1.500 - 2.500 Рома. Према подацима ромских невладиних организација, 4 Рома су запослена у јавним установама, 20 их ради за послодавце и 4 су samozапослена. То је цца. 1,35% ромске популације. Према Удружењу за демократизацију (“ДЕМОС”), институционална подршка није довољна. Економско искориштавање ромске дјеце је постојећа појава.

Друга група становништва која се суочава не само са друштвеним изазовима, већ и са физичким препрекама када је у питању њихова социјална укљученост и запошљавање су особе са инвалидитетом. Поред тога, удружења (“Вјера и нада” – удружење особа са дистрофијом и “ЛАИЛА” – удружење особа са Даун синдромом) су истакла нејасно регулисан статус ових особа у постојећим законима као и статус њихових помоћника. Постоје значајне препреке за дјецу са сметњама у развоју која желе похађати средњу школу. Школама су потребни педагози и наставно особље са специфичним вјештинама, а наставне програме и планове је потребно додатно прилагодити тим ученицима. Опћенито је примјетан недостатак подршке родитељима и старатељима особа са инвалидитетом. Не постоје неформални облици стицања нових или напредних знања за ОСИ, тако да су могућности за запослење ових особа веома ниске. Отприлике 100 особа са инвалидитетом тражи посао.

Жене, посебно оне које долазе из маргинализованих група и из руралних средина, налазе се у неповољном положају у погледу запошљавања. Удружења (“Систем” и “Гендер”) су истакла недостатак подршке за samozапосљавање жена у руралним срединама (развој пословних идеја, менторство, организовано пласирање домаћих производа, маркетинг тих производа итд.)

Посебну пажњу треба посветити младима због све већег тренда исељавања. Према статистичким подацима, број особа старијих од 65 година повећао се за 5,03 % у периоду 2013-2018, док се број особа између 15-64 година старости смањило за 1,49 % у истом периоду. Ово представља оптерећење за економију, пензиони систем и услуге социјалне заштите. Према мишљењу удружења младих (“Прони”, “Вијеће младих”, “Иди”, “Вермонт”) формално образовање је недовољно и нема могућности да млади стекну практично искуство, меке вјештине или да добију прилику за стажирање. Такођер, млади нису присутни у политичком животу нити у процесима доношења одлука.

Недовољни капацитети програмског особља, слабост институционалне подршке, недостатак финансијских средстава, итд., су изазови које су организације навеле кроз разговоре са фокус групама. Међутим, сви су дали пуну подршку планираним пројектним активностима и укључит ће се у пројектне активности кроз различите облике сарадње, укључујући и партнерство.

У складу са наведеним, социјална укљученост је један од приоритета за побољшање положаја социјално угрожених категорија. Као таква, социјална укљученост подразумева ангажман државе у рјешавању недостатака и превазилажењу системских препрека те стварању услова за

⁸ Институција омбудсмана/омбудсмана за људска права Босне и Херцеговине (2013.), Специјални извјештај о положају Рома у Босни и Херцеговини.

подизање квалитета живота оних који су искључени или се налазе на маргинама друштва, посебно дјеце и младих, незапослених, особа са инвалидитетом, старијих особа и других маргинализованих група. Приступ усмјерен на људе чини окосницу концепта социјалне укључености.

Унапређење социјалне укључености и израда стратешких докумената у том смислу веома су важни у процесу приступања БиХ Европској унији, а адекватно рјешавање наведеног проблема у БД БиХ важно је за процес интеграције у ЕУ. У том контексту, “Стратегија социјалног укључивања БД БиХ 2021-2027” је важна за цјелокупан процес остваривања претпоставки за приступање БиХ ЕУ. Истовремено, припремљене су и стратегије социјалног укључивања у ФБиХ и РС. Усвајањем “Стратегије социјалног укључивања БД БиХ 2021-2027” испуњен је један од услова за пријем БиХ у ЕУ и дефинише политике за ефикасније побољшање укупног стања друштва, посебно маргинализованих група у БД БиХ.

4. Кључни налази ситуационе анализе

Међу демографским изазовима најизраженија је **депопулација** становништва Брчко дистрикта БиХ због негативног природног прираштаја и негативног миграцијског салда те **старење становништва** БД БиХ (повећање удјела старијег становништва (65+) у укупном броју становника БД БиХ), што ће се негативно одразити на тржиште рада и социјалну и здравствену политику. Постоји могућност да је негативни миграцијски салдо потенцијално већи од приказаног, због мањег броја службено одјављених становника.

Према званичним статистичким подацима, број становника се у периоду 2018-2022. просјечно годишње смањивао за 0,55%. У свим дијеловима БиХ, укључујући и БД БиХ, питања природног прираштаја и миграцијских токова становништва представљају велики изазов за будући развој.

Када је у питању сполна структура становништва у БД БиХ, **број жена је нешто већи од броја мушкараца**, што потврђује тренд из претходних година. Жене чине 50,61% становништва у БД БиХ.

Миграције становништва су несумњиво упечатљива појава у глобалном контексту, са врло јасним утицајем на подручје БиХ, али и на подручје Брчко дистрикта. Подаци о унутрашњим миграцијама показују негативан миграцијски салдо БД БиХ од 2020. године, који је био изразито позитиван у 2018. и 2019. години. Анализирани подаци показују да БД БиХ није изузетак у погледу повећаног исељавања младих, посебно младих са одговарајућим квалификацијама за рад у иностранству.

У области економског развоја забиљежено је да у Брчко дистрикту БиХ постоји континуирани дугорочни раст економске активности. **Кључни економски сектори који највише доприносе доданој вриједности су трговина, прерађивачка индустрија и пољопривреда.** БД БиХ у области економског развоја такођер пружа значајну подршку пословним субјектима кроз provedбу Закона о подстицају у привреди, а већи економски замах очекује се доношењем Закона о предузетничкој инфраструктури којим ће се регулисати системска подршка за јачање конкурентности економије БД у домаћим, регионалним и глобалним ланцима вриједности у условима растуће дигитализације и декарбонизације. Према ријечима предузетника, ови потицаји су вриједна подршка на почетку пословања. Међутим, коначни исход и учинци се не прате због недостатка капацитета.

БДП и БДП/пц БД БиХ је у сталном порасту и може се повезати са економским растом забиљеженим у периоду од 2018. до 2022. године. То потврђују позитивна економска кретања БД БиХ, што отвара нове могућности и доприноси стварању повољне климе за даље економске иницијативе.

Позитивне промјене у пословном окружењу БД БиХ потврђује и **чињеница да је број пословних субјеката у протеклом периоду континуирано растао.**

Запосленост у БД БиХ у 2022. и 2021. години показује благи пад броја запослених у односу на претходну годину, док је до 2020. године био евидентан тренд континуираног раста. Стопа запослености (број запослених у односу на радно способно становништво), као и стопа

активности, која представља процентуални удио активног становништва (радне снаге) у радно способном становништву, биљеже раст у протеклом периоду. Број незапослених се значајно смањило у протеклом периоду, док је стопа незапослености порасла.

Анализирајући сполну структуру незапослених, утврђено је да је **у протеклом периоду забиљежен већи проценат незапослених жена**. Удио незапослених жена у укупном броју незапослених постепено се повећавао у протеклом периоду те је у 2022. години достигао 59%. Наведено указује да и поред смањења броја незапослених на тржишту рада у Брчко дистрикту и већег процента жена у укупном броју становника Брчко дистрикта, жене су и даље су у неповољнијем положају за запошљавање.

Када је у питању стручна спрема незапослених лица, **највећи број регистрованих има средњу стручну спрему, а затим су на списку висококвалификована и квалификована и на крају неквалификована лица**. Анализирајући старосну структуру тражитеља посла, утврђено је да их је највећи број у старосној групи од 35-39 година и од 40-44 године.

Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ је у протеклом периоду провео активне мјере предвиђене Програмом рада, као и мјере активне политике запошљавања Владе Брчко дистрикта БиХ које су финансиране из буџета БД БиХ. Међутим, **евидентан је пад интересовања незапослених лица за ове врсте програма** (тј. за Програм припреме за тржиште рада који укључује учешће у различитим курсевима за развој вјештина – енглески језик, њемачки језик, рачуноводство итд.). Поред тога, присутна је и незаинтересованост послодаваца као и незапослених лица за програме преквалификације и доквалификације због недовољног разумијевања програма, као и недостатка капацитета послодаваца и незапослених лица за испуњавање свих предуслова за учешће у програму. Осим тога, не постоји евиденција о учинковитости програма, а једини учинак који се прати је обавеза да подржана предузећа раде и након двије године, што је обавеза по уговору. Због недостатка капацитета у Влади Брчко дистрикта БиХ и Заводу за запошљавање БД БиХ није урађена анализа учинковитости ових потицајних програма.

Просјечна плата у БД БиХ је порасла, али је нижа него у ФБиХ и РС. Највеће просјечне плате у БД БиХ у 2022. години забиљежене су у дјелатностима доминантним у јавном сектору и области пружања јавних услуга, док су у дјелатностима које доминирају приватним сектором просјечне плате знатно ниже. Већина испитаника анкете у оквиру ове СЕА описује ситуацију у свом домаћинству као да имају довољно новца за редовно школовање, односно да школују своју дјецу, као и да имају приход домаћинства мањи од 2.500 КМ мјесечно.

Тржиште рада карактерише висока стопа неактивности у БД БиХ, посебно жена. Жене су у неповољнијем положају за улазак на тржиште рада, што се огледа у нижој стопи запослености и вишој стопи незапослености. **Најчешћи посао је у трговини и прерађивачкој индустрији**. Када су у питању програми samozapošljavanja и запошљавања, највећи број испитаника у анкети је навео да су упознати са њима и да је поред постојећих програма потребно увести и програме за учење или стицање додатних вјештина.

Укупно 64% испитаника изјавило је да **себе виде као предузетнике**, односно да размишљају о приватном бизнису те сматрају да им је потребна финансијска подршка за покретање бизниса, менторство, пословни простор и подршка у стварању идеје за охрабрење. Већина испитаника сматра да су могућност похађања пословних едукација, повезивање и посредовање са партнерима и менторски програми неопходне јавне услуге за samozapošljavanje. Испитаници који нису размишљали о покретању властитог бизниса као највеће препреке навели су административне препреке и недостатак могућности за покретање бизниса.

Такођер, **већина испитаника сматра да би се успостављањем онлине платформе за директан приступ јавним услугама побољшао приступ услугама**, као и да платформа обавезно мора садржавати вијести о доступним програмима, пројектима и слично, могућност постављања питања и добијања одговора, могућност онлине подношења захтјева и провјере статуса предмета/захтјева. Поред тога, већина испитаника је навела да би, када би у БД БиХ постојао центар за подршку развоју пословних идеја, пословања и samozapošljavanja, очекивали финансијску подршку за покретање бизниса, менторство у развоју пословања и подршку у стварању идеје.

Највећи број испитаника у оквиру ове СЕА је навео да **постојећи систем образовања не пружа довољно знања и могућности за запошљавање** и да се треба увести више практичне наставе, повећати избор стручних занимања те увести програми за нова занимања/нова радна мјеста и иновирати наставне планове и програме.

Када је ријеч о социјалној политици, подаци Агенције за статистику БиХ указују на благи пораст броја интервенција “Центра за социјални рад Брчко дистрикта БиХ”. **Број корисника различитих облика социјалне заштите се у протеклом периоду повећао, што се свакако може приписати растућој потреби за социјалном заштитом.** Смањење броја корисника сталне основне новчане помоћи, уз повећање броја корисника доплатака за његу и туђу помоћ указује на промјене у социјалним потребама становништва.

У складу с налазима анкете, 76% испитаника сматра да су **јавне услуге за рањиве и маргинализоване групе дјелимично доступне**, док 24% испитаника сматра да су потпуно недоступне. Када је у питању квалитет јавних услуга (здравствена заштита, социјална заштита, дјечија заштита, заштита особа са инвалидитетом, услуге помоћи при запошљавању и услуге помоћи при samozapošljavanju), већина испитаника је све појединачно оцијенила недовољно квалитетним.

Управљање и надзор над цивилним друштвом и невладиним сектором је децентрализовано са аспекта управљања јавним средствима, тако да више ресора Владе има могућност додјеле грантова и реализације пројеката цивилног друштва у БД БиХ. На подручју БД БиХ је укупно регистровано 318 удружења.

Највећа национална мањина у БД БиХ су Роми. Према удружењу за демократизацију (“ДЕМОС”), институционална подршка Ромима није довољна, а економско искориштавање ромске дјеце је постојећа појава. Друга група становништва која се суочава не само са друштвеним изазовима, већ и са физичким препрекама када је у питању њихова социјална укљученост и запошљавање су особе са инвалидитетом (ОСИ). Поред тога, удружења (“Вјера и нада” – удружење особа са дистрофијом и Удружење особа са Даун синдромом) су истакла нејасно регулисан статус ових особа у постојећим законима као и статус њихових помоћника. Не постоје неформални облици стицања нових или напредних знања за ОСИ, тако да су могућности за запослење ових особа веома ниске. Отприлике 100 особа са инвалидитетом тражи посао.

Жене, посебно оне које долазе из маргинализованих група и из руралних средина, налазе се у неповољном положају у погледу запошљавања. Удружења (“Систем” и “Гендер”) су истакла недостатак подршке за samozapošljavanje жена у руралним срединама (развој пословних идеја, менторство, организовано пласирање домаћих производа, маркетинг тих производа итд.)

Посебну пажњу треба посветити младима због све већег тренда исељавања, што представља оптерећење за економију, пензиони систем и услуге социјалне заштите. Према мишљењу удружења младих (“Прони”, “Вијеће младих”, “Иди”, “Вермонт”) формално образовање је недовољно и нема могућности да млади стекну практично искуство, меке вјештине или да добију прилику за стажирање. Такођер, млади нису присутни у политичком животу нити у процесима доношења одлука.

Све наведене организације желе да се укључе и дају пуну подршку пројектним активностима.

5. Процјена потреба за капацитетом ЈИП РГФБД

Како је дефинисано у Пројектном задатку, СЕА анализа треба садржавати процјену тренутних капацитета РГФБД-а за оснивање и управљање Центром, као и за пружање услуга социоекономске помоћи најугроженијим клијентима. Помоћу СЕА би се требали процијенити људски ресурси партнера РГФБД-а и особље које би било погодно за ангажман као пружаоца услуга у новом Центру те такођер открити недостатке у знању и препоручити додатну изградњу капацитета особља РГФБД-а, ако је потребно. Кроз СЕА се такођер треба предложити пројектно улагање у просторије Центра за запошљавање (опрема, ситни намјештај и сл.), у договору са РГФБД и укупним плановима за развој Центра. У вези с тим, процјена потреба за капацитетом ЈИП РГФБД приказана је у наставку.

РГФБД је основан с циљем provedбе развојних пројеката у БД БиХ како би се задовољила велика потражња за кредитима за развој регистрованих пољопривредних газдинстава, малих и средњих предузећа и самосталних предузетника како би се олакшао приступ кредитима које дају комерцијалне банке, као и провођење развојних пројеката и програма који се финансирају из међународних фондова на подручју Брчко дистрикта БиХ.

Регулаторни и стратешки оквир

Главни регулаторни документ РГФБД-а је Статут Фонда донесен приликом његовог оснивања 2010. године, уз додатна прилагођавања кроз одлуке којима је ажуриран оквир рада Фонда током година. Статутом се утврђује назив и сједиште Фонда, подручје дјеловања, циљ, извори финансирања, организацијска структура фонда и одговарајућа тијела те његова права и обавезе (Управни одбор), општи акти и документи Фонда, престанак рада и транспарентност рада Фонда.

Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста РГФБД-а утврђено је да унутрашњу организацију чине Служба општих послова (са 4 извршиоца) и Јединица за имплементацију пројеката који се финансирају из међународних фондова. Јединица за имплементацију пројеката који се финансирају из међународних фондова чије је оснивачке акте донијела и усвојила Влада Брчко дистрикта БиХ средином 2019. године има двије подјединице:

- Подјединица за донаторске пројекте
- Подјединица за кредитне пројекте

Основни акт којим се уређује рад Јединице је Правилник о надлежностима, правима и обавезама запослених у Јединици за имплементацију пројеката који се финансирају из међународних фондова у РГФБД (у даљем тексту: Правилник о Јединици).

Наведеним Правилником о Јединици уређују се питања имплементације пројеката, управљања, руковођења, организације, надлежности, дјелокруга рада, финансирања и плата те одредбе које се односе на престанак рада Јединице.

Чланом 11. наведеног Закона утврђене су сљедеће надлежности Јединице:

- кандидовање стратешких развојних пројеката за донаторска и друга финансијска средства према приоритетима које утврди Влада Брчко дистрикта БиХ;
- истраживање расположивих извора финансирања из међународних фондова;
- праћење јавних позива за додјелу донаторских или кредитних средстава из међународних фондова;
- контактирање и сарадња са потенцијалним међународним финансијерима и донаторима;
- на основу захтјева и приједлога надлежних органа и институција БД БиХ припрема, израђује и кандидује пројектне приједлоге за међународна финансијска средства;
- припрема нацрта уговора и одлука о пријему и евентуалном кориштењу средстава за финансирање одобрених пројеката;
- имплементација пројеката који се финансирају средствима из кредитних аранжмана у складу са одлуком Скупштине и Владе Брчко дистрикта БиХ и Споразума са кредиторима;
- имплементација пројеката који се финансирају из донаторских средстава у складу са одлуком Владе Брчко дистрикта БиХ и Споразумима са донаторима;
- израда пројектних приједлога и аплицирање по позивима међународних кредитних и донаторских институција у складу са одлуком Владе Брчко дистрикта БиХ;
- обука службеника за писање пројектних приједлога и апликација;
- обука службеника за имплементацију пројеката, а за пројекте који се финансирају из кредитних и донаторских средстава;
- и други послови из надлежности Јединице одређени законом и другим прописима.

Подјединица за донаторске пројекте припрема и кандидује пројектне приједлоге према расположивим изворима финансирања.

У складу са чланом 3. став (1) Правилника о надлежностима, правима и обавезама запослених у Јединици, Јединица прије предаје пријава на пројекат мора имати сагласност Владе Брчко дистрикта БиХ у којој је одређена вриједност суфинансирања и обавезе запослених у припреми приједлога пројекта и имплементацији пројекта.

Јединица је током 2022. године пратила јавне позиве и аплицирала на све расположиве изворе финансирања након прибављене сагласности Владе Брчко дистрикта БиХ. У сарадњи са Одјељењем за европске интеграције и међународну сарадњу Владе Брчко дистрикта БиХ током 2022. године, Јединица је аплицирала са укупно 8 пројектних приједлога укупне процијењене вриједности 5.599.719 КМ, од чега је процијењена вриједност суфинансирања Јединице 391.248,40 КМ.

Подјединица за кредитне пројекте припрема потребну документацију за кредите, а у 2022. години Јединица је:

- припреmila 12 кључних докумената које је тражио БД БиХ, а које је накнадно усвојила Свјетска банка у БиХ,
- обезбиједила преко 100 улазних информација потребних за економску анализу трошкова и користи пројеката према Свјетској банци у БиХ,
- припремила приједлоге за измјене и допуне радних мјеста у Јединици у складу са Правилима Свјетске банке,
- обезбиједила све информације које Свјетска банка тражи за преговарачки процес, а чија реализација се очекује до краја марта 2023. године. У току су преговори за успостављање система управљања пројектним финансијама којим ће руководити Свјетска банка и Јединица.

На основу визије РГФБД, која гласи: “Развојно-гарантни фонд Брчко дистрикта БиХ, професионалан и компетентан партнер органа и институција Брчко дистрикта у имплементацији Стратегије развоја Брчко дистрикта БиХ 2021-2027”, РГФБД је дефинисао мисију која гласи: “Мисија Развојно-гарантног фонда Брчко дистрикта БиХ је да проактивно дјелује ка одрживом развоју Брчко дистрикта кроз подршку развоју малог и средњег предузетништва, стварање услова за отварање нових радних мјеста и побољшавање укупне економске, друштвене и околишне ситуацију кроз имплементацију развојних и кредитно-гарантних иницијатива из домаћих и међународних фондова”.

На основу претходно наведеног, РГФБД је дефинисао сљедећа три стратешка циља за период 2022-2025, консултујући кључне актере као слиједи:

Стратешки циљ 1: Подршка развоју предузетништва и МСП Брчко дистрикта БиХ (у складу са Стратешким циљем 1: Конкурентна привреда, складно уклопљена у глобалне развојне трендове и ланце вриједности, као мотор развоја Брчко дистрикта БиХ)

Стратешки циљ 1: Подршка развоју предузетништва и МСП Брчко дистрикта БиХ се реализује кроз Програм субвенционирања дијела камате за кредите малим и средњим предузећима, самосталним предузетницима и носиоцима пољопривредних газдинстава на подручју БД БиХ те издавање кредитних гаранција за кредите малим и средњим предузећима, самосталним предузетницима и регистрованим пољопривредним газдинствима на подручју БД БиХ. Основни циљеви програма су: омогућити предузећима, предузетницима и носиоцима пољопривредних газдинстава на подручју БД БиХ повољнији приступ кредитним финансијским средствима кроз субвенцију дијела камата. Поред тога, циљ је такођер удовољити високој потражњи за кредитима за развој регистрованих пољопривредних газдинстава, малих и средњих предузећа и самосталних предузетника, како би се побољшао приступ кредитима, нарочито за она регистрована пољопривредна газдинства, мала и средња предузећа и самосталне предузетнике којима недостају квалитетни инструменти обезбјеђења поврата кредита (квалитетан колатерал, гаранција итд.).

Стратешки циљ 2. Подршка осамостаљивању грађана Брчко дистрикта БиХ (у складу са Стратешким циљем 2: Значајно унапријеђено пружање услуга здравствене и социјалне заштите, образовања, културе, спорта и јавне сигурности, на принципима доброг управљања јавним сектором у складу са ЕУ стандардима / Приоритет 2.5. Подршка програмима осамостаљивања).

Стратешки циљ 2. Подршка осамостаљивању грађана БД БиХ се реализује кроз Програм субвенционирања дијела камате за куповину прве некретнине за рјешавање стамбеног проблема на подручју БД БиХ чији је циљ: омогућити грађанима БД БиХ повољнији приступ финансијским средствима кроз субвенцију дијела камата на кредите за куповину прве некретнине за рјешавање стамбеног проблема на подручју БД БиХ.

Стратешки циљ 3. Подршка имплементацији Стратегије развоја Брчко дистрикта кроз намицање и имплементацију средстава из међународних фондова (у складу са свим “Стратешким циљевима Стратегије развоја Брчко дистрикта 2021-2027” и Правилником о надлежностима, правима и обавезама запослених у Јединици за имплементацију пројеката који се финансирају из међународних фондова у Развојно-гарантном фонду Брчко дистрикта БиХ.

Стратешки циљ 3. Подршка имплементацији Стратегије развоја Брчко дистрикта кроз намицање и имплементацију средстава из међународних фондова се реализује кроз израду и примјену стратешких развојних пројеката за донаторска и друга финансијска средства према приоритетима које утврди Влада Брчко дистрикта БиХ; истраживање расположивих извора финансирања из међународних фондова; праћење јавних позива за додјелу донаторских или кредитних средстава из међународних фондова; контактирање и сарадња са потенцијалним међународним финансијерима и донаторима; те кроз припрему, израду и кандидовање пројектних приједлога за међународна финансијска средства (донаторска и кредитна). Додатно, испуњавање циља ће се провести и кроз обуку службеника за писање пројектних приједлога и апликација те обука службеника за имплементацију пројеката, а за пројекте који се финансирају из кредитних и донаторских средстава.

У складу са прописима, РГФБД је израдио трогодишњи план и годишње планове рада у којима су ова три стратешка циља остварена кроз мјере и активности, уз одговарајући показатељ за праћење остварења и буџетских средстава.

Капацитети људских ресурса

Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста РГФБД-а утврђено је да унутрашњу организацију чине Служба општих послова (са 4 извршиоца) и Јединица за имплементацију пројеката који се финансирају из међународних фондова (са 15 извршиоца), са двије подјединице како је наведено изнад.

У Јединици је систематизирано 15 радних мјеста:

1. шеф Јединице
2. шеф Подјединице за кредитне пројекте
3. Специјалиста за имплементацију пројеката
4. Специјалиста за правне послове
5. Специјалиста за финансијска питања кредитних пројеката
6. Специјалиста за набавке
7. Специјалиста за превођење и подршку (2 радна мјеста)
8. шеф Подјединице за донаторске пројекте
9. Специјалиста за финансијска питања донаторских пројеката
10. Специјалиста за разраду и израду пројектних приједлога (2 радна мјеста)
11. Специјалиста за имплементацију и подршку пројеката

12. Портпарол за промоцију и информисање
13. Специјалиста за ИТ технологије

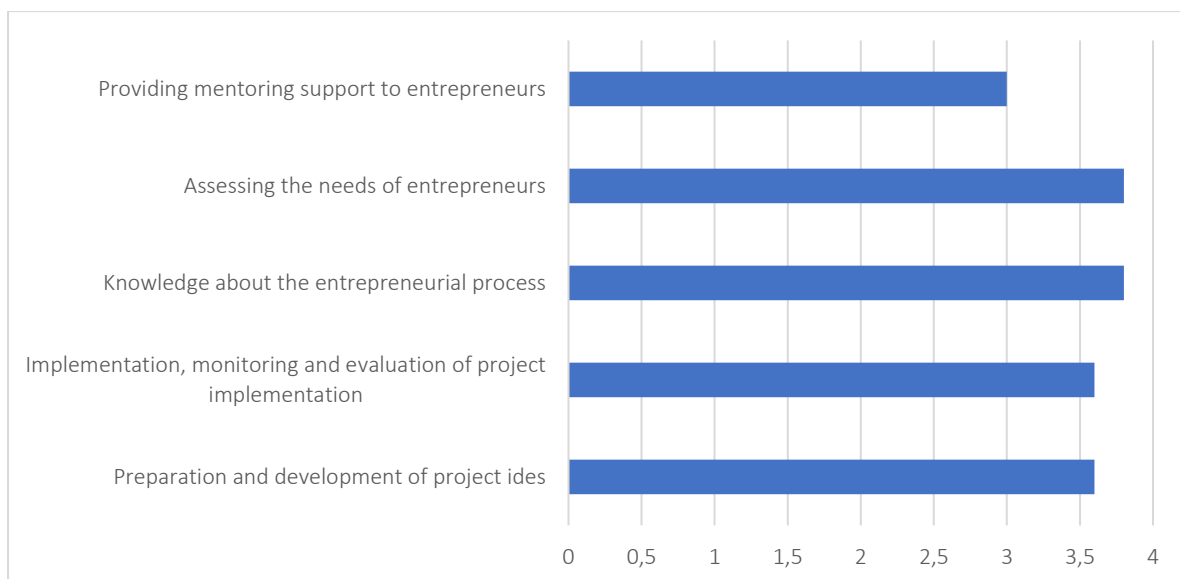
У тренутку израде анализе било је 7 запослених (5 М, 2 Ж) на сљедећим радним мјестима:

1. шеф Јединице
2. шеф Подјединице за кредитне пројекте
3. шеф Подјединице за донаторске пројекте
4. Специјалиста за финансијска питања кредитних пројеката
5. Специјалиста за финансијска питања донаторских пројеката
6. Специјалиста за разраду и израду пројектних приједлога (2 радна мјеста)

Мањак особља у одређеним улогама представља изазов у осигуравању правовременог извршавања задатака. У прошлости је Јединица дјелимично савладала ову препреку, углавном захваљујући додатном труду и посвећености тренутног особља. Међутим, с обзиром на то да је Јединица у протеклој години осигурала бројне пројекте и тренутно разматра или ревидира још најмање шест пројектних приједлога, надолazeћи период ће се вјероватно показати изазовним за снажање искључиво уз додатну посвећеност постојећих запослених.

У погледу приступа капацитетима особља Јединице као подршке будућим активностима у оквиру Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање, кроз анкету су процијењени тренутни капацитети постојећег особља на услугама пословне подршке. Анкетирано је 5 од 7 запослених у Јединици. Преглед њихових одговора је приказан у наставку.

Слика 7. Процијена знања особља ЈИП РГФБД о потенцијалним услугама пословне подршке

Извор: ауторско стваралаштво

Као што је приказано на слици 7, најмања просјечна оцјена тренутног знања ЈИП РГФБД додијељена је за Пружање менторске подршке предузетницима (3), затим за Припрему и развој пројектних идеја, Имплементацију, праћење и евалуацију provedбе пројекта (3,6), док је највећа оцјена додијељена за Знање о предузетничком процесу и Процијену потреба предузетника (3,8).

Међутим, кроз интервјуе са особљем РГФБД-а и анкете, утврђена су сљедећа потенцијална подручја пословних услуга које би ови чланови особља могли дјелимично пружати у раду Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање:

- Подршка у стварању и развоју пословних идеја за рањиве групе
- Правно савјетовање (посебно у процесу регистрације пословања и одабиру облика регистрације и дјелатности будућег пословања)
- Информације о постојећим програмима потицаја и подршка у припреми пријава и потребне документације за потицаје
- Финансијско савјетовање, посебно за рачуноводство и основна рачуноводствена питања
- Подршка у процјени изводљивости пословне идеје и изради бизнис плана
- Тржишна и маркетиншка питања (утврђивање профила клијената, производа/услуге, цијене, дистрибуције и промоције)
- Питања управљања (информације о приступима радној снази, програми потицаја за запошљавање, итд.).

Тренутно знање особља ЈИП РГФБД представља вриједан извор за будући Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање.

Маркетинг

Услуге које РГФБД и ЈИП нуде су:

- израда пројектних приједлога за донаторска средства по захтјеву Владе Брчко дистрикта БиХ и других социо-економских актера,
- припрема документације за кредите институција БД БиХ,
- одобравање кредитних средстава и њихово пласирање,
- додјелу средстава малим и средњим предузећима и предузетницима,
- улагање у вриједносне папире,
- давање гаранција за кредите малим и средњим предузећима и самосталним предузетницима и пољопривредницима с циљем бржег запошљавања,
- давање гаранција за кредитирање у руралном сектору,
- друго кредитно и финансијско посредовање,
- имплементација развојних пројеката у Брчко дистрикту БиХ.

Циљеви везани за ове активности су:

- имплементација развојних пројеката на подручју БД БиХ;
- удовољити високој потражњи за кредитима за развој регистрованих пољопривредних газдинстава, малих и средњих предузећа и самосталних предузетника, како би се побољшао приступ кредитима, нарочито за она регистрована пољопривредна газдинства, мала и средња предузећа и самосталне предузетнике којима недостају квалитетни инструменти обезбјеђења поврата кредита (квалитетан колатерал, гаранција итд.);
- пружати стручну помоћ Влади Брчко дистрикта БиХ и институцијама надлежним за имплементацију развојних планова и програма у вези са развојем малих и средњих предузећа, самосталних предузетника и пољопривредне производње;

- привлачење нових средстава у БД БиХ, повећање конкурентности која ће имати позитиван утицај у смислу квалитетног приступа кредитима за становништво Брчко дистрикта БиХ, што ће допринијети повећаном развоју;
- имплементација развојних пројеката и програма који се финансирају из међународних фондова на подручју БД БиХ.

Све активности и пословање РГФБД-а финансирају се из буџета Владе Брчко дистрикта БиХ и донаторских средстава, а у 2022. години РГФБД је остварио нето приход у износу од 239.270 КМ (укупни приходи 3.290.433 КМ и укупни трошкови 3.051.163 КМ) што је повећање од цца. 300% у приходима у односу на 2021. годину. Разлог томе је повећање прихода које се огледа у повећању добијених донаторских средстава, будући да је већи број пројеката одобрен за реализацију у 2022. него у 2021. години.

Мјесто пружања услуга РГФБД-а је Брчко дистрикт БиХ. РГФБД своје услуге пружа у пословном простору на адреси Цвијете Зузорић бб у Брчком који задовољава потребе особља и оперативних активности. Међутим, ове просторије нису адекватне за оснивање новог Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање за који би требало обезбиједити додатне просторије.

У смислу промоције, РГФБД и услуге које пружа познати су пословној и медијској заједници у Брчко дистрикту БиХ, као и међу организацијама цивилног друштва. У оквиру овог пројекта израђује се Комуникацијска стратегија, а кључни налази из нацрта стратегије наведени су у наставку.

РГФБД путем медија информира јавност о својим специфичним услугама и разним пројектима те даје одговоре на упите медија. Међутим, примјетан је недостатак координиране стратешке институционалне комуникације. Стога би било препоручљиво користити комуникацијску платформу коју нуди пројекат како би се покренуо процес стратешке институционалне комуникације и јачања репутације, који ће се истовремено развијати и допуњавати. Важан предуслов би било анкетање јавности како би се утврдило у којој мјери је РГФБД препознат у јавности те како се то може искористити као основа за поређење за ново анкетање након годину дана или након завршетка Пројекта.

Установа има веб страницу и Фацебоок профил на којима су доступне опће информације о услугама које нуде, пројектима који су у току или су у припреми те ажуриране информације о њиховом раду. Како би се осигурала одрживост веб странице Пројекта и информација које ће на њој бити доступне, било би препоручљиво осигурати да веб страница пројекта буде постављена као поддомена постојеће веб странице РГФБД-а.

БД БиХ има релативно малу локалну медијску заједницу коју чине радио и телевизијске станице и дописништва три јавна медијска сервиса (Радио Брчко, РТВ ХИТ Брчко, БХРТ уред Брчко, Брчко ТВ итд.). Било да су локални или државни, медији у Брчком показују интересовање за теме које се тичу инклузивности и социо-економске ситуације, а посебно подршке која се пружа маргинализираним грађанима. Иако можда немају довољно знања о одређеним маргинализираним групама, као што су особе са инвалидитетом или ЛГБТ+ популација, остају

отворени за dodatne informacije i ucheshe u dogadajima, posebno onima koji ukljucuju lokalne vlasti. Ovo je nedostatak koji projektna komunikacija moze nadomjestiti.

Međutim, prenošenje ključnih poruka, korištenje odgovarajućeg tona i primjerenog jezika zahtijeva posebne vještine. U cilju pripreme za implementaciju projektnih aktivnosti u oblasti komunikacije i vidljivosti, potrebno je izabrati tim komunikatora ispred RGFBD-a i omoguciti im obuku iz oblasti strateskog komuniciranja i odnosa s javnoshu. Cilj ove aktivnosti je: a) poboljsati opшту sposobnost osoba RGFBD-a u strateskoj komunikaciji i b) stvoriti osnovne preduoslove za efikasno korištenje komunikacijskih alata u cilju informisanja korisnika i javnosti.

6. Препоруке

На основу проведене анализе закључено је да је потребно унаприједити постојеће сегменте пружања јавних услуга те увести нове алате и методе како би се олакшао приступ јавним услугама, посебно за социјално угрожене категорије, што би дугорочно допринијело социо-економској инклузији у Брчко дистрикту БиХ.

6.1. Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање

Један од задатака и циљева проведене СЕА је израда и представљање организацијског модела Социо-економског и предузетничког центра (само)запошљавања, чије је оснивање један од главних исхода Пројекта. Анализом се треба предложити конкретан начин кориштења простора, избор услуга које ће Центар пружати и детаљно објаснити пословни модел Центра, план одрживости и услове за његово уклапање у постојећу установу БД. Такођер, циљ је био предложити профил и идеалан број пружатеља услуга (запослених) унутар Центра те изворе финансирања изван трајања пројекта. Очекује се да ће се пратеће активности: реконструкција просторија за Центар и одабир опреме у потпуности обавити према моделу Центра који је предложен кроз СЕА.

За потребе креирања пословног модела будућег Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање узета је у обзир СЕА у комбинацији са најбољим праксама оснивања оваквих центара у земљама окружења, Европи и свијету. Предложено платно пословног модела приказано је на слици 8.

ПОНУДА ВРИЈЕДНОСТИ

Понуда вриједности фокусира се на разумијевање проблема купаца и производњу производа или пружање услуга које их рјешавају, постављајући јединствену тачку вриједности за крајње кориснике. Узимајући у обзир различите крајње кориснике и клијенте Центра, понуда вриједности је дефинирана као:

“Свеобухватна инклузивна подршка потенцијалним и постојећим предузетницима и социо-економским актерима који дјелују као катализатор нових пословних и развојних идеја осигуравајући свеобухватне могућности за изградњу капацитета.”

Понуда вриједности заснована је на свеобухватној и инклузивној подршци (као што је описано у листи кључних активности и услуга Центра) потенцијалним предузетницима, али и новим предузетницима из БД БиХ, као и другим социо-економским актерима (нпр. Влада БД БиХ, предузећа, удружења итд.) који могу добити помоћ у различитим аспектима, осигуравајући цјеловит и свеобухватан систем подршке. Подршка је инклузивна и бави се потребама оних који желе покренути посао и оних који желе унаприједити и проширити постојеће подухвате кроз процес пословне инкубације, али и рањивим групама које траже психолошку подршку како би постале активније на тржишту рада или другим пољима активизма у друштву. Инклузивна подршка другим социо-економским актерима ослања се на проведenu анализу и приказана је у опису предложених услуга Центра. Центар активно потиче стварање и унапређење нових идеја, дјелујући као катализатор за претварање тих идеја у опипљиве пословне и развојне иницијативе, истовремено пружајући широк спектар могућности за све СЕИ актере да унаприједи своје вјештине, знање и капацитете осигуравајући у исто вријеме добро опремљене просторије и заједницу. Посебан фокус Центра бит ће активности информирања како би се дошло до што већег броја потенцијалних корисника у циљу пружања информација о свим расположивим могућностима и приликама за њихов бољи положај у друштву.

Укратко, понуда вриједности подразумијева пружање свеобухватне подршке појединцима у различитим фазама њиховог предузетништва и повезивање са различитим социо-економским актерима, а посебно пружање подршке рањивим групама прилагођене њиховим потребама те праћење трендова из окружења с фокусом на крајње кориснике. Нагласак је на катализирању нових идеја и осигуравању свеобухватног приступа изградњи капацитета, чиме се потиче динамична и оснажена заједница рањивих група у БД БиХ.

КЉУЧНЕ АКТИВНОСТИ

Кључне активности су основни задаци које Центар мора извршити да би постигао своју сврху, односно задовољио понуду вриједности, остварио своје сегменте купаца, одржао однос с купцима и коначно успоставио изворе прихода.

На основу СЕА анализе, процјене капацитета и интервјуа са кључним социо-економским актерима заједно са анализом окружења у којем ће Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање пословати, слједећи активности, а посебно услуге Центра, укључују:

- Пружање услуга пословне инкубације (просторије, заједничка инфраструктура (интернет, факс, копирање итд.)
- Менторске и стручне услуге за закупце пословних инкубатора и друге предузетнике
- Активности изградње капацитета (едукације, панели итд.) по захтјеву предузетника и предузећа за јачање конкурентности (вјештине управљања, дигитални маркетинг итд.)
- Праћење и евалуација програма потицаја
- Инфо пункт за постојеће и потенцијалне инвеститоре
- База података о предузетничкој инфраструктури, потицајима и свим осталим пословним информацијама
- Психолошка подршка рањивим групама

Основна намјена и главна дјелатност/услуга Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање бит ће **пружање услуга пословне инкубације** (простор, заједничка инфраструктура (интернет, факс, копирање итд.)

Узимајући у обзир циљеве оснивања Центра, као и добре праксе у процесима и услугама пословне инкубације, ова услуга треба да обухвати:

- Простор: физички простор који се даје на кориштење потенцијалним и постојећим предузетницима за обављање пословних активности. Ове услуге укључују потпуно опремљене и погодне просторије у којима потенцијални и постојећи предузетници (до 42 мјесеца) могу основати и водити своје пословање. Простор се састоји од најмање 10 засебних уреда и заједничког простора за конференције, едукације и обуке (мултимедијална сала за минимално 20 особа). Сваки потенцијални и постојећи предузетник који буде примљен у центар имат ће приступ уредском простору са одговарајућом инфраструктуром (сто, столица, радни сто, полице, клима уређај итд.)
- Заједничка инфраструктура и услуге: укључују заједничке уређаје и ресурсе који доприносе раду предузећа у инкубатору укључујући:
  - o Интернет услуге: брза и поуздана интернет конекција.
  - o Услуге факса: факс уређаји који предузетницима омогућавају учинковито слање и примање важних докумената.
  - o Услуге копирања: уређаји за копирање, факсирање и скенирање у сврху умножавања докумената, презентација и других материјала.
  - o Обезбјеђење зграде (сигурни системи контроле приступа који ограничавају улазак само овлаштеним лицима и осигуравају сигурност имовине предузећа у Центру). Овај систем такођер укључује надзорне камере и системе како би се побољшала укупна сигурност и обезбиједило сигурно окружење за предузетнике и њихову имовину.
  - o Тоалети (најмање два тоалета за мушкарце и жене и један тоалет посебно прилагођен особама са инвалидитетом) за потребе хигијене и удобности запослених, купаца и корисника Центра.
  - o Кухињски простор са кухињским намјештајем и уређајима за припрему и складиштење хране.
- Заједнички радни простор отвореног типа за кориснике – флексибилан и колаборативни радни простор који је отворен и погодан за интеракцију између предузетника и других корисника Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање, а који се састоји од најмање 10 столова и столица са интернет конекцијом, индивидуалних радних станица, заједничких столова и могућности удобног сједења за прилагођавање различитим стиловима рада и преференцијама.
- Мултимедијална сала за минимално 20 особа – намјенски простор опремљен мултимедијалним садржајима за одржавање презентација, радионица, семинара и других догађаја који укључују аудио и визуелну опрему: (1 пројектор, 1 бијело платно, најмање 1 ТВ и одговарајуће озвучење за презентације и интерактивне састанке. Сала треба да има флексибилан распоред сједења који омогућава одржавање различитих облика догађаја (амфитеатар, отворени концепт, у облику слова У, итд.)

Главна активност поред инфраструктурног опремања центра је израда Правилника о пружању услуга пословне инкубације којим ће се регулисати критерији за пријем потенцијалних купаца, пријаве и процес пријема, услуге које добијају, период боравка у Центру, плаћање закупнине итд.

У складу са савременом праксом у процесу пословне инкубације, али узимајући у обзир специфичности појмова и резултате анализе, предлажемо неколико основних критерија за пријем будућих купаца пословног инкубатора које би требало додатно разрадити и прецизирати у наведеном Правилнику:

- a) *Фаза оснивања и развоја*: потенцијални купац инкубатора треба бити потенцијални предузетник (који ће се регистровати у року од 3 мјесеца) који треба опремити простор и припремити одређене услове за процес регистрације пословања или предузетник/предузеће регистровано до 42 мјесеца.
- b) *Подручје дјеловања*: потенцијални и/или постојећи предузетник који се бави услужним и административним пословима и који испуњава све законске услове и прописе на нивоу БД БиХ и БиХ.
- c) *Критерији инклузивности* – предност треба дати рањивим групама и/или предузетницима који планирају запослити рањиве групе.
- d) *Етички стандарди*: размотрити етичке стандарде и праксе пословања.

Бавећи се овим суштинским аспектима, Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање ће пружити сигурно, угодно и сарадничко окружење за процес пословног развоја, а предузетници ће имати користи од заједничких ресурса што значајно смањује финансијски терет оснивања и одржавања независног уреда. Политика организације CARE о спрјечавању сексуалног узнемиравања и искориштавања такођер ће се водити.

Осим тога, боравак у близини других предузетника у Центру ће унаприједити и потакнути сарадњу и умрежавање, потенцијално доводећи до партнерстава и пословних прилика.

У смислу инклузивности, уклањањем препрека и осигуравањем приступа инвалидским колицима, пружањем предности за кориштење ових услуга рањивим групама, а такођер физичким присуством и осигуравањем основних заједничких ресурса, Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање ће омогућити корисницима да се фокусирају на развој свог пословања, потицање иновација и допринос развоју пословне заједнице у Брчком. То ће се подржати и кроз активности информирања међу социо-економским актерима како би се подигла свијест о потребама рањивих група и важности уклањања препрека за њихову већу инклузивност у друштву.

Менторске и стручне услуге за купце пословних инкубатора и остале предузетнике

Како је показала социо-економска анализа, иако на нивоу Брчко дистрикта БиХ постоје бројни потицајни програми, предузетници који добију подршку у покретању пословања могу добити пословну едукацију (прије процеса регистрације предузећа) и грантове. Међутим, недостаје менторска и стручна подршка, што доводи до, како наводе интервјуисани представници релевантних институција, њиховог затварања након 2 године (што је обавезан услов) и/или мањег обима њихових пословних резултата због неадекватних знања и вјештина за процес пословног раста.

Дакле, предложена улога будућег Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање бит ће осигурање менторске и стручне подршке закупцима пословног инкубатора, али и корисницима потицајних програма које проводи Влада Брчко дистрикта. Ове услуге ће укључивати процјену потреба и ментора и/или стручњака који ће потенцијално и/или постојећег предузетника водити на њиховом путу одрживости и/или раста.

Менторске услуге се могу проводити кроз повезивање предузетника са искусним менторима како би пружили смјернице, подршку и савјете на основу процијењених потреба.

Услуге стручне подршке могу укључивати давање приступа стручњацима за предметну област који пружају специјализиране смјернице у различитим аспектима пословног развоја према процијењеним потребама. Као што је раније објашњено, услуге основне стручне подршке може пружати садашње особље РГФБД-а, услуге веће подршке будуће особље Центра, а највећи обим стручне подршке требају пружати вањски ментори и стручњаци. Што се тиче стручне подршке, она може укључивати подршку у рачуноводству, финансијама, питањима управљања, развоју тржишта, промоцији, дигиталном маркетингу, пријавама за потицајне програме итд.

Ове услуге ће осигурати цјелокупни екосистем подршке развоју предузетништва у Брчком, а не само закупцима пословних инкубатора.

Праћење и евалуација програма потицаја за запошљавање и samozapoшљавање

У оквиру свеобухватне подршке својим корисницима, укључујући институције Владе Брчко дистрикта БиХ, Социо-економском и предузетничком центру за (само)запошљавање предлаже се да врши праћење и евалуацију програма потицаја које проводи Влада како би се осигурали адекватни налази и анализа учинковитости проведених програма потицаја за запошљавање и samozapoшљавање.

У смислу праћења треба успоставити механизме за прикупљање релевантних података, укључујући број корисника, врсте потицаја и слично, како би се осигурао увид у учинке програма потицаја, чиме би се омогућила основа за даља побољшања и већу учинковитост у наредном периоду.

Евалуација као систематска процјена укупног утицаја и учинковитости програма потицаја у одређеном периоду је важна и укључује минимално анализу трошкова и користи и по могућности анализу утицаја.

Овом услугом би се попунио недостатак информација о успјешности и утицају програма потицаја, посебно о утицају на положај рањивих група. Ови процеси доприносе транспарентности, одговорности и континуираном унапређењу програма, што у коначници потиче економски развој на нивоу Брчко дистрикта БиХ.

Активности изградње капацитета (едукације, панели итд.) по захтјеву предузетника и предузећа за јачање конкурентности (вјештине управљања, дигитални маркетинг итд.)

Током интервјуа предузетници су навели да активности изградње капацитета играју кључну улогу у јачању конкурентности предузетника и предузећа, али им недостају одговарајући локални извори за кориштење оваквих врста активности.

Дакле, једна од услуга Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање може бити осмишљавање и провођење активности изградње капацитета за јачање конкурентности предузећа, не само закупаца инкубатора већ свих предузећа у БД БиХ.

Први корак је процјена потреба гдје особље проводи детаљну процјену како би утврдили специфичне потребе у едукацији и изградњи капацитета, а затим организовали едукације, радионице и семинаре о темама за које предузетници искажу интересовање укључујући вјештине управљања, дигитални маркетинг итд.

Инфо пункт за постојеће и потенцијалне инвеститоре

Како наводе интервјуисани представници институција БД БиХ, иако постоји електронска и штампана верзија Водича за инвеститоре у БД БиХ, потенцијални инвеститори још увијек немају пуну подршку при доношењу одлука о улагању у Брчко дистрикту БиХ.

Дакле, ова услуга би укључивала један свеобухватан инфо пункт за све постојеће и потенцијалне инвеститоре у БД БиХ, као и физички простор и особе којима се могу обратити ради добијања информација о могућностима улагања и предностима у процедурама БД БиХ, документацији, доступним потицајима итд.

Поред тога, ова услуга би требала укључивати и посредништво између инвеститора и релевантне институције у БД БиХ која нпр. издаје грађевинске дозволе, гдје инвеститор може добити све информације о документацији за издавање ове дозволе, динамици, контакт особи итд.

База података о предузетничкој инфраструктури, потицајима и свим осталим пословним информацијама

Ослањајући се на претходну услугу, овај услуга укључује Базу података о предузетничкој инфраструктури, потицајима и свим осталим пословним информацијама која ће бити доступна свим социо-економским актерима, укључујући потенцијалне предузетнике, удружења итд.

Свеобухватна база података треба укључивати средишњи репозиториј који садржи детаљне и ажуриране информације о предузетничкој инфраструктури у БД БиХ (пословне зоне, пословни центри, заједнички простори, инкубатори, акцелератори и други физички или виртуелни простори који подржавају пословне активности итд.), државним потицајима и разним ресурсима везаним за пословање.

Може бити физички, једноставан за кориштење и редовно ажуриран у облику онлине платформе као што је описано у наставку.

Ова услуга ће допринијети размјени знања, бољем доношењу одлука те расту и успјеху предузетника, удружења и шире пословне заједнице укључујући посебно рањиве групе. Интерфејс прилагођен кориснику и редовно ажурирање побољшава укупну употребљивост и ефикасност услуге.

Психолошка подршка рањивим групама

Ове врсте услуга требају укључивати подршку стручњака, прије свега у препознавању и идентификацији појединаца или група које се суочавају са психолошким изазовима или рањивостима и њиховим потребама када дођу у Центар. Након тога требају имати приступ разним врстама активности: алатима за управљање стресом и ефикасно сналажење у изазовима, групним и индивидуалним разговорима гдје се појединци могу повезати и размјењивати искуства, смањењу осјећаја изолације, различитим ресурсима и услугама менталног здравља као што су библиотека, партнерство и везе са стручњацима и установама за ментално здравље, тренингама итд. Посебан фокус треба ставити на питања која се односе на психолошку подршку у процесу покретања пословања и пословног раста за рањиве групе.

Пружање психолошке подршке рањивим групама унутар Центра доприноси укупној добробити и успјеху ових особа. Ствара потицајно и инклузивно окружење, смањује препреке за улазак и потиче осјећај заједнице и оснажености. Утицај се протеже даље од развоја пословања и обухвата холистичке потребе појединаца, промовишући отпорност и побољшавајући укупну одрживост екосистема створеног у Центру.

Осим наведених услуга, кључне активности Центра требале би укључивати континуирану промоцију прилагођену циљним групама (друштвене мреже, Гоогле огласи итд.) као и наставак изградње капацитета особља Центра како би се осигурала ажурна и адекватна подршка раду Центра.

Проводит ће се континуирана сарадња са свим социо-економским актерима укључујући невладине организације итд. која може укључивати и подршку активностима заговарања.

КЉУЧНИ ПАРТНЕРИ

Кључни партнери у пословном моделу су односи које субјекат има са другим пословним, владиним или непотрошачким субјектима који доприносе функционирању пословног модела. То могу бити односи које субјекат има са добављачима, пословним партнерима итд.

Кључни партнери Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање су:

- Влада БД БиХ
- Удружење послодаваца БД БиХ
- Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ
- ОЦД

Они као партнери пружају информације и подршку раду Центра стварајући снажан екосистем за предузетништво и социо-економски развој на подручју БД БиХ. Синергија између владиних политика, стручности у индустрији и информација и увида у тржиште рада доприноси холистичкој подршци предузетницима, потичући окружење погодно за раст пословања и отварање нових радних мјеста.

КЉУЧНИ РЕСУРСИ

Кључни ресурси у пословном моделу су ресурси на које се Центар може ослонити у одређивању свог статуса и понуде вриједности својим корисницима.

Кључни ресурси Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање су:

- Људски ресурси
- Развијена мрежа потенцијалних стручњака и ментора

Као што је већ наведено, садашње особље ЈИП РГФБД може дјеловати као полазна тачка људских ресурса за управљање, координацију и provedбу активности и програма оснивања Центра, као и за пружање основне стручне и менторске подршке корисницима Центра.

У погледу људских ресурса, Центар треба блиско сарађивати са Јединицом за имплементацију пројеката који се финансирају из међународних фондова РГФБД-а чије особље може пружити почетну и основну менторску подршку закупцима пословног инкубатора и другим корисницима (укључујући рачуноводствене савјете, подршку у изради пријава за програме потицаја, подршку у стварању пословних идеја и њихову анализу изводљивости, итд.).

Центар треба да има најмање 3 запослена (извршни директор, водитељ процеса пословне инкубације и водитељ подршке осталим корисницима (рањивим групама) као и велики број пословних стручњака за пружање менторске и стручне подршке закупцима пословног инкубатора и другим корисницима према њиховим потребама (тј. стручњак за осигурање квалитета, стручњак за управљање пројектима, стручњак за управљање пословањем итд.) који се могу ангажирати као вањски стручњаци.

ЈИП РГФБД је већ развила мрежу искусних појединаца, стручњака из индустрије и ментора који својим знањем, вјештинама и смјерницама могу допринијети пружању подршке корисницима

Центра као вањским удружењима, али ово је вриједан ресурс који се може одмах користити без потребе за потрагом адекватних стручњака.

ОДНОСИ С КУПЦИМА

“Односи с купцима” је пети елемент у платну пословног модела. Размишљање о елементу пословног модела који се тиче односа с купцима пружа прилику за доношење одлука које оптимизирају могућности за стицање, задржавање и раст купаца у смислу клијената и корисника.

Сегменти односа с купцима у пословном моделу Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање:

Свеобухватна подршка корисницима која укључује пружање широког спектра ресурса, услуга и помоћи потенцијалним и постојећим предузетницима почетницима, рањивим групама и Влади БД БиХ како је горе описано.

Отворена комуникација и подршка су кључни елементи у Центру који његују окружење у којем предузетници и други корисници могу напредовати, сарађивати, савладавати изазове и добијати све потребне информације. То укључује транспарентну комуникацију, повратне информације, транспарентне правилнике, ажуриране информације итд.

Развијена основа умрежавања у оваквом Центру кључна је за потицање сарадње, размјене знања и раста међу предузетницима, актерима и корисницима. Укључује закупце инкубатора, удружења, државне институције, менторе, стручњаке, предузећа итд.

Промоција – одговарајућа промоција Центра укључује подизање свијести, изградњу позитивне репутације и привлачење потенцијалних и постојећих предузетника, ментора, инвеститора и других актера. Поред тога укључује одговарајућу стратегију (према израђеној Комуникацијској стратегији), присутност на мрежама (веб страница, профили на друштвеним мрежама, огласи итд.), маркетинг садржаја, свједочанства и приче о успјеху, одговарајуће односе с јавношћу Центра, што ће допринијети видљивости и кредибилитету Центра.

Јасна правила за улазак и излазак из Центра и кориштење услуга – Јасна правила за улазак и излазак из Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање утврђена посебним Правилником неопходна су за одржавање реда, осигурање праведности и пружање структурираног окружења за предузетнике и социо-економске актере, као што је горе описано.

КАНАЛИ

Канали у пословном моделу описују како ће Центар комуницирати и допријети до својих купаца како би испоручио понуду вриједности, тако да канали Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање укључују:

- Просторије Центра укључују физичку локацију и објекат у којем ће се налазити Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање, укључујући уредске просторе, мултимедијалну салу и заједнички простор за рад.

- Онлине платформа како је описано у наставку која ће, између осталих услуга, укључивати дигиталне просторе у којима Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање успоставља своје присуство и комуницира са актерима.
- Канали друштвених мрежа укључују платформе на интернету на којима Центар успоставља присуство на друштвеним мрежама како би дијелио новости, повезао се са заједницом и промовирао своју мисију.

СЕКМЕНТ КУПЦА

Као што је претходно наведено, сегменти купаца Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање укључују:

- Потенцијални предузетници из БД БиХ – појединци који желе покренути властити бизнис али још нису започели предузетнички пут и требају подршку и информације о том процесу.
- Предузетници у раној фази (регистровани до 42 мјесеца) из БД БиХ с подручјем дјеловања/услугама и/или администрацијом, који су недавно започели пословање и регистровани су до 42 мјесеца.
- Потенцијални и постојећи инвеститори – појединци или субјекти заинтересовани за улагање на подручју БД БиХ, укључујући оне који први пут размишљају о улагању и оне који су већ активни инвеститори.
- Рањиве групе у БД БиХ којима је потребна психолошка подршка како би били активни грађани, посебно онима којима је потребна подршка у процесу покретања пословања и активног учешћа на тржишту рада.

Прилагођен и инклузиван приступ који препознаје различите карактеристике и потребе за подршком потенцијалним предузетницима, предузетницима у раној фази, потенцијалним и постојећим инвеститорима, као и рањивим групама, посебно ће допринијети ефикасности, успјеху и одрживости Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање.

СТРУКТУРА ТРОШКОВА

Структура трошкова Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање обухвата различите кључне елементе за рад, пружање услуга и промоцију и састоји се углавном од следећих трошкова:

- Одржавање пословног простора – трошкови сервисирања, одржавања и оперативни трошкови физичких објеката у којима ће се налазити Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање.
- Пружање услуга – трошкови који се односе на пружање различитих услуга и програма које Социо-економски и предузетнички центар за (само)запошљавање нуди предузетницима, инвеститорима и другим актерима како је горе описано.
- Плате, накнаде и порези – трошкови који се односе на накнаде особљу које ради у Социо-економском и предузетничком центру за (само)запошљавање, накнаде за ангажовање вањског особља (ментори, стручњаци итд.) те испуњавање порезних обавеза.
- Промоција – трошкови везани за маркетинг, оглашавање и промотивне активности за подизање свијести о Социо-економском и предузетничком центру за (само)запошљавање и његовим услугама.

ИЗВОРИ ПРИХОДА и одрживост

Извори прихода Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање обухватају различите елементе укључујући сљедеће:

- Донаторска средства
- Закуп простора (предузетници до 18 мјесеци, инкубатор (од 19 до 42 мјесеца), редовни (преко 42 мјесеца)
- Плаћене услуге (од 3. године постојања центара)

Као и са ЈИП РГФБД, функционалност Центра ће се првих година ослањати на донаторска средства (буџет Владе Брчко дистрикта БиХ и средства Пројекта). Међутим, особље треба да активно тражи грантове и могућности финансирања од међународних организација, фондација и других субјеката који подржавају предузетништво и социо-економски развој. Центар треба сарађивати са донаторима који дијеле мисију, вриједности и циљеве Центра те градити чврсте односе са донаторима и партнерима.

Други извор прихода је закуп простора за предузетнике који користе услуге пословне инкубације по сљедећем моделу:

- Фаза предузетника у настајању – предузетници регистровани до 18 мјесеци: бесплатно (до 18 мјесеци у инкубатору).
- Фаза инкубатора (19 до 42 мјесеца): постепено повећавање закупнине за предузећа у фази инкубације како напредују и стичу већу стабилност.
- Редовна фаза (преко 42 мјесеца): провести слојевиту структуру закупнине за предузећа која су дио Центра дуже вријеме, ако је то дозвољено и нема других актера на листи чекања, што ће бити дефинисано Правилником.

На основу анализе закључено је да предузетници нису заинтересовани нити спремни да плаћају услуге Центра (укључујући едукацију и сл.), а разлог томе може бити непознавање ових врста услуга. Међутим, план извора прихода укључује и предлаже програме субвенционирања, посебно за изградњу капацитета уз суфинансирање корисника, најмање од треће године постојања Центра.

Разноврсна стратегија прихода која укључује донаторска средства, закуп простора и плаћене услуге, стратешки имплементирана током времена, може допринијети финансијској одрживости и успјеху Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање.

Кључни партнери	Кључне активности	Понуда вриједности	Односи с купцима	Сегмент купца
<ul style="list-style-type: none"> • Влада БД БиХ • Удружење послодаваца БД БиХ • Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ 	<ul style="list-style-type: none"> • Пружање услуга пословне инкубације (просторије, заједничка инфраструктура (интернет, факс, копирање итд.) • Менторске и стручне услуге за закупце пословних инкубатора и друге предузетнике • Праћење и евалуација програма потицаја за запошљавање и самозапошљавање • Активности изградње капацитета (едукације, панели итд.) по захтјеву предузетника и предузећа за јачање конкурентности (вјештине управљања, дигитални маркетинг итд.) • Инфо пункт за постојеће и потенцијалне инвеститоре 	<p>Свеобухватна инклузивна подршка потенцијалним и постојећим предузетницима и социо-економским актерима који дјелују као катализатор нових пословних и развојних идеја осигуравајући свеобухватне могућности за изградњу капацитета.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Свеобухватна подршка • Отворена комуникација и подршка • Развијена основа умрежавања • Промоција • Јасна правила за улазак и излазак из Центра и кориштење услуга 	<ul style="list-style-type: none"> • Потенцијални предузетници • Предузетници у раној фази (регистровани до 42 мјесеца) • Потенцијални и постојећи инвеститори • Рањиве групе у Брчко дистрикту БиХ

	<ul style="list-style-type: none"> База података о предузетничкој инфраструктури, потицајима и свим осталим пословним информацијама Психолошка подршка рањивим групама 			
	<p>Кључни ресурси</p> <ul style="list-style-type: none"> Људски ресурси Развијена мрежа потенцијалних стручњака и ментора 		<p>Канали</p> <ul style="list-style-type: none"> Просторије Центра Онлине Канали друштвених мрежа 	
<p>Структура трошкова</p> <ul style="list-style-type: none"> Одржавање пословног простора Пружање услуга Плате, накнаде и порези Промоција 		<p>Извори прихода</p> <ul style="list-style-type: none"> Донаторска средства Закуп простора (фаза предузетника у настајању – предузетници регистровани до 18 мјесеци, инкубатор (од 19 до 42 мјесеца), редовни (преко 42 мјесеца) Плаћене услуге (од 3. године постојања центара) 		

Слика 8. Предложени пословни модел Социо-економског и предузетничког центра за (само)запошљавање

6.2. Online платформа за дирекtnu interakciju sa klijentima

Према ставу интервјуисаних представника институција и предузетника, online платформа за директан приступ (прилагођена за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа) је неопходна, али осим online присутности, потребно је и једно физичко мјесто за приступ платформи у будућем СЕИ Центру гдје ће особље Центра пружати подршку корисницима у претраживању садржаја.

Осим тога, већина испитаника из рањивих група сматра да би се успостављањем online платформе за директан приступ јавним услугама побољшао приступ услугама, као и да платформа обавезно мора садржавати вијести о доступним програмима, пројектима и слично, могућност постављања питања и добијања одговора, могућност online подношења захтјева и провјере статуса предмета/захтјева.

На основу тога, оквирни садржај платформе укључује сљедеће:

- Процес регистрације пословања у БД БиХ (потребни кораци и документи са контакт подацима);
- Доступни потицаји са потребном документацијом (укључујући порезне олакшице, грантове и субвенције од Владе БД БиХ и других релевантних социо-економских актера на нивоу БД БиХ укључујући удружења);
- Преглед предузетничке инфраструктуре (информације о пословним зонама, заједничким просторима за рад, инкубаторима, акцелераторима и организацијама за подршку пословању у БД БиХ);
- Подршка новим инвестицијама (информације о програмима потицаја, савјетодавне услуге за инвестиције, информације о дозволама и лиценцама итд.);
- Могућности улагања у БД БиХ (информације о кључним секторима као што су туризам, ИТ, пољопривреда и прерађивачка индустрија, расположивим ресурсима и предностима, контактима релевантних институција, привредних удружења и пословних комора);
- База података са профилем предузетника и предузећа у БД БиХ (профил предузећа, њихових производа и услуга, пословних активности и контакт подаци);
- Информације о центрима и изворима за психолошку подршку рањивим групама (информације о локалним здравственим установама, савјетовалиштима, ОЦД/НВО са спецификацијом њихових услуга и контакт подацима);
- База података о школама, универзитетима, приватним центрима за јачање компетенција рањивих група итд;
- Информације о обукама које се организују (ВЕТ);
- Одјељак за питања и одговоре;
- Online подношење захтјева;
- Провјера статуса пријава.

Након почетне фазе, платформа у фази развоја такођер може укључивати и генеричке online курсеве/тutoriјале за нпр. меке вјештине, комуникацију итд. за подршку додатној изградњи капацитета рањивих група и других корисника платформе.

Успостављање ефикасне онлине платформе прилагођене корисницима са разрађеним садржајем може допринијети успјеху описаних иницијатива. Редовна ажурирања, механизми повратних информација од корисника и континуирани напори на унапређењу побољшат ће укупну учинковитост предузетничког екосистема у БД БиХ.

7. Прилози

7.1. Анкетни упитник

	Лични подаци	
M1	Име и презиме	_____
M2	Град становања	_____

	Демографски подаци	
D1	Спол	1. Мушко 2. Женско
D2	Старосна доб	1. до 18 2. 18-25 3. 26-35 4. 36-45 5. 45-55 6. 55-65 7. преко 65
D3	Етничка припадност	1. Србин/Српкиња 2. Бошњак/Бошњакиња 3. Хрват/Хрватица 4. Друго (наведите) _____

	Социо-економски показатељи	
CE1	Ваш ниво образовања	1. Без завршеног образовања 2. Незавршена основна школа 3. Завршена основна школа 4. Завршена средња школа 5. Завршен факултет 6. Друго (наведите) _____
CE2	Радни статус	1. Запослен/а с пуним радним временом 2. Запослен/а с непуним радним временом 3. Ангажован/а на повременим пословима 4. Незапослен/а и пријављен/а на евиденцији Завода за запошљавање 5. Незапослен/а, али нисам пријављен/а на евиденцији Завода за запошљавање 6. Домаћин/ца 7. Бринем о дјечи / особи са инвалидитетом 8. Особа са ограниченим радним способностима 9. Особа без радних способности
CE3	Број чланова домаћинства	_____
CE4	Ваше домаћинство чине:	1. Чланови домаћинства до 15 година _____ 2. Чланови домаћинства преко 15 година _____ 3. Број запослених чланова домаћинства _____ 4. Број незапослених чланова домаћинства _____ 5. Број чланова домаћинства који се школују/студирају _____

		6. Број чланова домаћинства који не могу радити/школовати се/студирати (особе с инвалидитетом) _____
СЕ6	Колики су мјесечни приходи Вашег домаћинства?	1. До 500 КМ 2. 500-1.000 КМ 3. 1.000-1.500 КМ 4. 1.500-2.000 КМ 5. Преко 2.000 КМ
СЕ7	За који од сљедећих навода бисте рекли да најбоље описује ситуацију у Вашем домаћинству?	1. Немамо довољно новца за основне намирнице 2. Имамо довољно новца за храну, али немамо довољно за основну одјећу 3. Немамо довољно новца да похађамо редовно школовање / школујемо дјецу 4. Имамо довољно новца да похађамо редовно школовање / школујемо дјецу

	Приступ (јавним) услугама (здравствена, социјална и дјечија заштита, заштита особа са инвалидитетом, услуге помоћи при запошљавању)						
ПУ1	У којој мјери су доступне јавне услуге за рањиве и маргинализоване групе?	1. Потпуно доступне 2. Дјелимично доступне 3. Потпуно недоступне 4. Друго (наведите) _____					
ПУ2	Јесте ли користили неку од наведених јавних услуга и социјалних накнада?	1. Здравствена заштита 2. Социјална заштита, наведите која: _____ 3. Дјечија заштита, наведите која: _____ 4. Заштита лица са инвалидитетом 5. Услуге помоћи при запошљавању, наведите која: _____ 6. Услуге помоћи у samozapoшљавању/покретању пословног подухвата, наведите која: _____					
ПУ3	Оцијените квалитет доступности сљедећих јавних услуга (1 је најбоља квалитета, 5 је најлошија квалитета)?	1. Здравствена заштита	1	2	3	4	5
		2. Социјална заштита	1	2	3	4	5
		3. Дјечија заштита	1	2	3	4	5
		4. Заштита лица са инвалидитетом	1	2	3	4	5
		5. Услуге помоћи при запошљавању	1	2	3	4	5
		6. Услуге помоћи при samozapoшљавању	1	2	3	4	5
ПУ4	Које су препреке за несметани приступ јавним услугама за рањиве и маргинализоване групе?	1. Физичке (удаљеност, архитектонске препреке) 2. Правни (статус, нејасно дефиниране процедуре) 3. Техничке (дигитална неписменост, информатичка покривеност) 4. Недовољна информисаност/транспарентност 5. Друго (наведите) _____					
ПУ5	Које елементе јавне услуге помоћи при запошљавању оцјењујете као неопходне?	1. Повезивање/посредовање са послодавцима 2. Суфинансирање нето плате/доприноса 3. Могућност преквалификације/доквалификације 4. Друго (наведите): _____					
ПУ6	Које елементе јавне услуге помоћи при samozapoшљавању оцјењујете као неопходне?	1. Могућност похађања пословних обука 2. Повезивање/посредовање са партнерима 3. Приступ финансијским средствима 4. Менторски програми					

		5. Друго (наведите): _____
ПУ7	По Вашем мишљењу, да ли би успостављање онлине платформе унаприједило приступ услугама?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Да 2. Дјелимично 3. Не 4. Не знам
ПУ8	По Вашем мишљењу, шта платформа треба садржавати?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опште информације о доступним јавним услугама 2. Одређени подаци, наведите: _____ 3. Новости (програми, пројекти, итд.) 4. Могућност постављања питања и добијања одговора 5. Могућност онлине подношења захтјева 6. Провјера статуса предмета/захтјева 7. Друго (наведите) _____

	Социо-економске услуге рањивим и маргинализованим групама (препреке, могућности запошљавања)	
СЕ1	Сматрате ли да постојећи систем образовања пружа довољно знања и могућности за запошљавање?	<ol style="list-style-type: none"> 1. У потпуности 2. Дјелимично 3. Недовољно 4. Друго (наведите) _____
СЕ2	По Вашем мишљењу шта би требало мијењати у постојећем систему образовања?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нису потребне промјене 2. Потребно је иновирати наставне планове и програме 3. Потребно је увести више практичне наставе 4. Потребно је увести савремене методе учења (онлине или дјелимичне онлине курсеве, учење на даљину) 5. Потребно је повећати избор стручних вјештина / меких вјештина 6. Потребно је увести програме за нова занимања/нове послове 7. Друго (наведите) _____
СЕ3	Када бисте били у могућности, које бисте специфичне обуке (преквалификације, доквалификације) вољели похађати?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Информатичке и креативне технологије (графички дизајн, програмирање, веб дизајн и администрација) 2. Савремени облици производње (агробизнис, домаћа радиност, брендирање производа) 3. Предузетништво и предузетничке вјештине 4. Социјално предузетништво 5. Практични курсеви (плетење, шивање, одржавање, поправке...) 6. Услуге његоватеља/ице – помоћ и њега у кући 7. Менторство/асистирање (лице са инвалидитетом – асистент у настави, лични асистент и сл.) 8. Мотивацијске и комуникацијске вјештине 9. Рачуноводство, књиговодство 10. Страни језици 11. Друго (наведите) _____
СЕ4	Осим редовног школовања у образовним институцијама у БД, шта сматрате најбољим инструментом за стицање нових знања?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Друштвене мреже (интернет) 2. Програми у организацији (мреже, ОЦД) 3. Програми размјена (ученика, студената) 4. Курсеви (онлине / оффлине / хибридни облик) 5. Друго (наведите) _____
СЕ5	Да ли сте упознати са следећим програмима запошљавања и samozapošljavanja који се проводе у Брчко дистрикту БиХ? (означите)?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стручно усавршавање незапослених лица која активно траже запослење 2. Запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих и жена 3. Програм запошљавања припадника Ромске националне мањине 4. Програм samozapošljavanja на подручју Брчко

		<p>дистрикта БиХ</p> <p>5. Програм самозапошљавања у пољопривреди</p> <p>6. Усклађивање тржишта рада и система образовања кроз каријерно усмјеравање и савјетовање</p> <p>7. Клуб за тражење посла</p> <p>8. Посредовање у запошљавању</p> <p>9. Друго (наведите) _____</p>
СЕ6	Осим програма и подршке коју нуде институције Брчко дистрикта, шта сматрате најпотребнијом услугом Вама или групи којој припадате?	<p>1. Помоћ при запошљавању</p> <p>2. Помоћ при самозапошљавању</p> <p>3. Умрежавање, приступ програмима размјене</p> <p>4. Учење (стицање додатних вјештина)</p> <p>5. Менторство/асистирање</p> <p>6. Друго (наведите) _____</p>

Предузетнички потенцијал и потребе за подршком		
ПЕ1	<p>Да ли сте себе икада замишљали као предузетника/цу или размишљате о неком приватном бизнису?</p> <p><i>*Ако је одговор “Да” или “Већ јесам предузетник/ца”, идите на сљедеће питање, ако је одговор “Не”, идите на посљедње питање у одјељку.</i></p>	<p>1. Да</p> <p>2. Не</p> <p>3. Већ јесам предузетник/ица</p> <p>4. Друго (наведите) _____</p>
ПЕ2	Ако је Ваш одговор на претходно питање “Да”, наведите што вам је потребно да бисте се охрабрили да постанете предузетник/ца?	<p>1. Прилика на подручју локалне заједнице</p> <p>2. Финансијска подршка за покретање бизниса</p> <p>3. Предузетничка обука</p> <p>4. Менторство у развоју бизниса</p> <p>5. Пословни простор</p> <p>6. Подршка у осмишљавању идеје</p> <p>7. Све од наведеног</p> <p>8. Друго (наведите) _____</p>
ПЕ3	Уколико сте постојећи предузетник/ца или планирате да се бавите бизнисом, молимо наведите о којој дјелатности се ради?	
ПЕ4	Имате ли одређено искуство везано за ту дјелатност?	<p>1. Да, радио/ла сам у струци везано за ту дјелатност</p> <p>2. Да, имао/ла сам бизнис из те области</p> <p>3. Не</p> <p>4. Друго (наведите) _____</p>
ПЕ5	Уколико је одговор на прво питање из одјељка ПЕ4 “Не”, који је разлог зашто нисте размишљали о томе да постанете предузетник/ца?	<p>1. Немам потребна знања и вјештине</p> <p>2. Немам пословну идеју</p> <p>3. Не видим прилику за покретање бизниса у својој локалној заједници</p> <p>4. Административне препреке (инспекција, папирологија и сл.)</p> <p>5. Нисам заинтересован/а за то</p> <p>6. Друго (наведите) _____</p>
ПЕ6	Уколико би на подручју Брчко дистрикта БиХ постојао центар који би пружао подршку развоју пословних идеја, бизниса или самозапошљавању, које услуге бисте очекивали да добијете у том центру?	<p>1. Финансијска подршка за покретање бизниса</p> <p>2. Предузетничка обука</p> <p>3. Менторство у развоју бизниса</p> <p>4. Пословни простор</p> <p>5. Подршка у осмишљавању идеје</p> <p>6. Све од наведеног</p> <p>7. Друго (наведите) _____</p>

КОМЕНТАРИ/СУГЕСТИЈЕ/ПРЕПОРУКЕ

7.2. Водич за разговор са фокус групама – Потенцијални и постојећи предузетници

1.	Статусна питања	Предузетници, удружења, потенцијални предузетници
1.1.	Старосна доб	
1.2.	Структура (састав) домаћинства?	
1.4.	Ниво образовања чланова домаћинства (формално и неформално)?	
1.4.	Приходи домаћинства – расподјела и услови (потрошачка корпа)?	
1.5.	Запосленост/незапосленост у домаћинству?	
2.	Пословне прилике у БД БиХ	
2.1.	Трендови, недостаци на локалном тржишту	
2.2.	Потенцијали и ресурси доступни у БД БиХ	
2.3.	Препреке за пословање на подручју БД БиХ	
2.4.	Потребна подршка за боље пословне прилике на подручју БД БиХ	
2.5.	Постојећа подршка за самозапошљавање/запошљавање и развој пословања (статус кориштења, процјена учинковитости...)	
	Пословно окружење	
3.1.	Приступ финансијама (могућности, ограничења...)	
3.2.	Владине политике	
3.3.	Владини програми (ниво употребе, ниво задовољства...)	
3.4.	Пословна инфраструктура (свијест, ниво кориштења...)	
3.5.	Регулаторни оквир (ниво информисаности, примјереност, приједлози за побољшања...)	
3.6.	Могућности доквалификације (напредовања)?	
3.7.	Приступ тржишту рада	
3.8.	Културне и друштвене норме (ставови према предузетништву...)	
4.	Предузетнички потенцијал и потенцијал за развој пословања	
4.1.	Мотивација за покретање бизниса	
4.2.	Неопходна подршка за почетак и даљи развој пословања	

4.3	Постојећи инпути и ресурси за покретање и развој пословања	
-----	--	--

Додатна питања:

1. Да постоји центар за подршку развоју пословних идеја, пословања и самозапошљавања у БД БиХ, које услуге бисте очекивали да центар има?
2. Гдје би се тај Центар требао налазити?
3. Колико би Вам значило постојање таквог центра?
4. Да ли бисте жељели користити услуге Центра?
5. Да ли бисте били спремни да платите услуге Центра?
6. Ваше мишљење о успостављању онлине платформе за директан приступ (прилагођене за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа).
  - Да ли је то изводљиво (технички, обука)?
  - Колико би рањивих категорија/група било укључено?
  - Садржај платформе?

7.3. Водич за разговор са фокус групама – Невладине организације

1.	Статус – тражити податке	НВО
1.1.	Структура (састав) домаћинства?	
1.2	Ниво образовања чланова домаћинства (формално и неформално)?	
1.3.	Приходи домаћинства – расподјела и услови (потрошачка корпа)?	
1.4.	Запосленост/незапосленост у домаћинству?	
2.	Приступ (јавним) услугама за рањиве и маргинализоване групе – тражити податке	НВО
2.1	Приступ здравственој заштити (особа нема здравствено осигурање, структура, која група...?)	
2.2	Образовне и социјалне услуге (политика – критерији уписа, могућности, ...? Социјална – корисници, законска питања – права друштвених група: дефиниција права, критерији, процедуре, ...?)	
2.3	Заштита дјецe (корисници, законска питања – права дјетета: дефиниција права, критерији, процедуре?)	
2.4	Услуге Завода за запошљавање: незапослена лица (структура незапослених, одјава/пријава, кориштење услуга, размјена информација...?)	
3.	Вјештине и ниво образовања – тражити податке	НВО
3.1.	Запошљивост (постојеће образовање/нивои вјештина)	
3.2	Доступност и квалитет образовних институција/повезаност образовних програма са тржиштем рада?	
3.3	Постојећи програми стручног образовања и оспособљавања?	
3.4	Постојеће иницијативе за развој вјештина (меке вјештине, дигитална писменост...)?	

3.4	Потребе/могућности доквалификације и преквалификације (напредовања)?	
-----	--	--

Додатна/потенцијална питања за кључне НВО:

1. На коју маргинализирану групу је фокусирано ваше удружење?
2. Које су највеће препреке са којима се суочавају рањиве и маргинализоване групе у БД?
  - Које групе су најугроженије (млади, жене, особе са инвалидитетом...)?
  - Да ли се последњих година положај ових група промијенио? Ако да, како?
  - Јесу ли ове групе уопће приоритети? Ако да, који су приоритети Владе БД?
  - Какво је мишљење јавности о рањивим и маргинализованим групама?
2. Које су препреке несметаном приступу јавним услугама за рањиве и маргинализоване групе?
3.
  - Физичке
  - Правне
  - Образовне (дигитална неписменост, ИТ покривеност)
4. Ваше мишљење о успостављању онлине платформе за директан приступ (прилагођене за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа).
  - Да ли је то изводљиво (технички, обука)?
  - Колико рањивих категорија/група би требало бити укључено?
  - Садржај платформе?
5. Да ли постоје политике/програми које је ваша организација провела са фокусом на побољшање положаја ових група? Опишите их?
  - Које су групе биле укључене?
  - Како је проведена подршка (политика, програм)?
  - Постигнути резултати?
  - Шта је био недостатак такве подршке?
6. По Вашем мишљењу, које активности бисте провели за побољшање положаја маргинализованих група?
  - Оснивање и развој Социо-економског и предузетничког центра?
  - Какву врсту социо-економске подршке очекујете од Центра?
  - Које врсте предузетничке подршке очекујете од Центра?

7.4. Водич за кључне информаторе – Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ

1.	Статус – тражити податке	
1.1.	Структура незапослених (квалификације, структура, старосна доб..., активни/пасивни тражитељи посла...	
1.2	Ниво образовања чланова домаћинства (формално и неформално)?	
1.3.	Структура незапослених (подијељено према рањивим групама)	

1.4.	Кретање стопе незапослености	
2.	Запошљивост	
2.1.	Запошљивост (завршено образовање/нивои вјештина)	
2.2	Усклађивање потреба тржишта рада са потребама послодаваца – препоруке за побољшање	
2.3	Програми стручног образовања и оспособљавања?	
2.4	Иницијативе за развој вјештина (меке вјештине, дигитална писменост...)?	
2.5	Могућности доквалификације и преквалификације (напредовања)?	
3.	Програми Завода за запошљавање	
3.1.	Сврха, учинци, број корисника (кретања задњих 5 година)	
3.2.	Мјерење учинковитости, побољшање	
3.3.	Праћење и евалуација	
3.4.	Одрживост	
3.5.	Остале политике усмјерене на подршку маргинализованим групама у приступу јавним службама за запошљавање и самозапошљавање, усклађивање са политикама на нивоу БиХ и другим управним јединицама у БиХ, са политикама ЕУ... посебне политике за запошљавање ОсИ, квоте, бенефиције за послодавце ако постоје...? Предности и мане оваквих политика и програма, учинковитост...	

Додатна потенцијална питања за интервју:

1. Који су највећи проблеми са којима се суочавају рањиве и маргинализоване групе у БД БиХ?
2. Ваше мишљење о успостављању онлине платформе за директан приступ (прилагођене за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа).
  - Да ли је то изводљиво (технички, обука)?
  - Колико рањивих категорија/група би било укључено?
  - Садржај платформе?
3. Да можете, шта бисте препоручили да се промијени како би се побољшао положај маргинализованих група?
  - Каква социо-економска подршка?
4. Да постоји центар за подршку развоју пословних идеја, пословања и самозапошљавања у БД БиХ, које услуге бисте очекивали да Центар има како би употпунио и одговорио на потребе циљних група?

7.5. Водич за кључне информаторе – Центар за социјални рад

1.	Статус – тражити податке	Центар
1.1.	Структура (састав) домаћинства?	
1.2	Ниво образовања чланова домаћинства (формално и неформално)?	

1.3.	Приходи домаћинства – расподјела и услови (потрошачка корпа)?	
1.4.	Запосленост/незапосленост у домаћинству?	
2.	Приступ (јавним) услугама за рањиве и маргинализоване групе – тражити податке	Центар
2.1	Приступ здравственој заштити (особа нема здравствено осигурање, структура, која група...?)	
2.2	Образовне и социјалне услуге (политика – критерији уписа, могућности, ...? Социјална – корисници, законска питања – права друштвених група: дефиниција права, критерији, процедуре, ...?)	
2.3	Заштита дјецe (корисници, законска питања – права дјетета: дефиниција права, критерији, процедуре?)	
2.4	Услуге Завода за запошљавање: незапослена лица (структура незапослених, одјава/пријава, кориштење услуга, размјена информација...?)	

Додатна питања за интервју:

1. Које су највеће препреке са којима се суочавају рањиве и маргинализоване групе у БД?

- Које групе су најугроженије (млади, жене, особе са инвалидитетом...)?
- Да ли се посљедњих година положај ових група промијенио? Ако да, како?
- Јесу ли ове групе уопће приоритети? Ако да, који су приоритети Владе БД?
- Како је мишљење јавности о рањивим и маргинализованим групама?

2. Које су препреке несметаном приступу јавним услугама за рањиве и маргинализоване групе?

- Физичке
- Правне
- Образовне (дигитална неписменост, ИТ покривеност)

3. Ваше мишљење о успостављању онлине платформе за директан приступ (прилагођене за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа).

- Да ли је то изводљиво (технички, обука)?
- Колико рањивих категорија/група би требало бити укључено?
- Садржај платформе?

7.6. Водич за кључне информаторе – Одјељење за привредни развој

1.	Приступ инфраструктури (у контексту економског развоја)	
1.1.	Приступ инфраструктури (развој пословне инфраструктуре, развој транспортне инфраструктуре у контексту потенцијала за развој пословања)	
2.	Регулаторни оквир и програми подршке	
2.1.	Приступ финансијама (прилике, потешкоће...)	
2.2	Постојећи програми подршке (циљне групе, оквир, ефективност...)	

2.3.	Политике усмјерене на подршку маргинализираним групама у приступу јавним службама за запошљавање и samozapoшљавање, усклађивање са политикама на нивоу БиХ и другим управним јединицама у БиХ, са политикама ЕУ... посебне политике за запошљавање ОСИ, квоте, бенефиције за послодавце ако постоје...? Предности и мане оваквих политика и програма, учинковитост...	
2.4.	Препоруке за усклађивање	
2.5.	Неопходна подршка за покретање и даљи развој пословања	
2.6	Постојећи инпути и ресурси за покретање и развој пословања	
3.	Пословне прилике у БД БиХ	
3.1.	Трендови, недостаци на локалном тржишту	
3.2	Потенцијали и ресурси доступни у БД БиХ	
3.3.	Препреке за пословање на подручју БД БиХ	

Додатна потенцијална питања за интервју:

1. Које су највеће препреке са којима се суочавају рањиве и маргинализоване групе у БД БиХ?
2. Како ваше Одјељење одговара на потребе рањивих група (програми потицаја, посебне политике подршке samozapoшљавању/зapoшљавању...)
3. Ваше мишљење о успостављању онлине платформе за директан приступ (прилагођене за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа).
  - Да ли је то изводљиво (технички, обука)?
  - Колико рањивих категорија/група би требало бити укључено?
  - Садржај платформе?
4. Да можете, шта бисте препоручили да се промијени како би се побољшао положај маргинализованих група?
  - Каква социо-економска подршка?
5. Да постоји центар за подршку развоју пословних идеја, пословања и samozapoшљавања у БД БиХ, које услуге бисте очекивали да Центар има како би употпунио и одговорио на потребе циљних група?

7.7. Водич за кључне информаторе – Завод за запошљавање Брчко дистрикта БиХ

1.	Статус – тражити податке	
1.1.	Структура незапослених (квалификације, структура, старосна доб..., активни/пасивни тражитељи посла...	
1.2	Ниво образовања чланова домаћинства (формално и неформално)?	
1.3.	Структура незапослених (подијељено према рањивим групама)	
1.4.	Кретање стопе незапослености	
2.	Зapoшљивост	

2.1.	Запошљивост (завршено образовање/нивои вјештина)	
2.2	Усклађивање потреба тржишта рада са потребама послодаваца – препоруке за побољшање	
2.3	Програми стручног образовања и оспособљавања?	
2.4	Иницијативе за развој вјештина (меке вјештине, дигитална писменост...)?	
2.5	Могућности доквалификације и преквалификације (напредовања)?	
3.	Програми Завода за запошљавање	
3.1.	Сврха, учинци, број корисника (кретања задњих 5 година)	
3.2.	Мјерење учинковитости, побољшање	
3.3.	Праћење и евалуација	
3.4.	Одрживост	
3.5.	Остале политике усмјерене на подршку маргинализованим групама у приступу јавним службама за запошљавање и самозапошљавање, усклађивање са политикама на нивоу БиХ и другим управним јединицама у БиХ, са политикама ЕУ... посебне политике за запошљавање ОсИ, квоте, бенефиције за послодавце ако постоје...? Предности и мане оваквих политика и програма, учинковитост...	

Додатна потенцијална питања за интервју:

1. Који су највећи проблеми са којима се суочавају рањиве и маргинализоване групе у БД БиХ?
2. Ваше мишљење о успостављању онлине платформе за директан приступ (прилагођене за специфичан приступ рањивих категорија – особа са инвалидитетом и мање дигитално писмених особа).
  - Да ли је то изводљиво (технички, обука)?
  - Колико рањивих категорија/група би било укључено?
  - Садржај платформе?
3. Да можете, шта бисте препоручили да се промијени како би се побољшао положај маргинализованих група?
  - Каква социо-економска подршка?
4. Да постоји центар за подршку развоју пословних идеја, пословања и самозапошљавања у БД БиХ, које услуге бисте очекивали да Центар има како би употпунио и одговорио на потребе циљних група?